

**27-oji tarptautinė mokslinė
Jono Jablonskio konferencija**

**(KALBOS) VARIANTIŠKUMAS,
KAITA IR STANDARTIZAVIMAS**

2022 m. spalio mėn. 6–7 d.
Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas
Universiteto g. 5, Vilnius

27th Jonas Jablonskis' conference

**(LANGUAGE) VARIABILITY,
CHANGE, STANDARDIZATION**

6–7 October, 2022
Vilnius University, Faculty of Philology
Universiteto st. 5, Vilnius, Lietuva

TEZIŲ KNYGA • BOOK OF ABSTRACTS

Vilnius 2022

Filologijos
fakultetas

FILOLOGIJOS FAKULTETO TAIKOMOSIOS KALBOTYROS INSTITUTO
LIETUVIŲ KALBOS KATEDRA | DEPARTMENT OF LITHUANIAN LANGUAGE,
INSTITUTE OF APPLIED LINGUISTICS, FACULTY OF PHILOLOGY

BENDRINĖS KALBOS TYRIMŲ CENTRAS |
RESEARCH CENTRE OF STANDARD LANGUAGE

MOKSLINIS KOMITETAS / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. habil. dr. Pietro Umberto Dini (pirmininkas, Pizos universitetas / chairperson, University of Pisa)
Doc. dr. Diego Ardoino (Berno universitetas, Vilniaus universitetas / University of Bern, Vilnius University)
Prof. dr. Laimutė Balodė (Helsinkio universitetas, Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas /
University of Helsinki, Latvian Language Institute of the University of Latvia)
Doc. dr. Gintarė Judžentytė-Šinkūnienė (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Prof. dr. Andra Kalnača (Latvijos universitetas / University of Latvia)
Prof. dr. Vytautas Kardelis (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Dr. Jowita Niewulis-Grablunas (Adomo Mickevičiaus universitetas / Adam Mickiewicz University in Poznan)
Dr. Vilija Sakalauskienė (Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language)
Doc. dr. Antanas Smetona (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Prof. dr. Irena Smetonienė (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Dr. Loreta Vaičiulytė-Semėnienė (Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language)
Prof. habil. dr. Pēteris Vanags (Latvijos universitetas, Stokholmo universitetas / University of Latvia,
Stockholm University)
Dr. Rasuolė Vladarskienė (Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language)
Doc. dr. Vilma Zubaitienė (Vilniaus universitetas / Vilnius University)

ORGANIZACINIS KOMITETAS / ORGANIZING COMMITTEE

Doc. dr. Gintarė Judžentytė-Šinkūnienė (pirmininkė, Vilniaus universitetas / chairperson, Vilnius University)
Dr. Andželika Gaidienė (Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language)
Dr. Aurelija Gritėnienė (Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language)
Doc. dr. Erika Jasionytė-Mikučionienė (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Aistė Markevičienė (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Remigijus Ptičkinas (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Dr. Marius Smetona (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Dr. Evaldas Švageris (Vilniaus universitetas / Vilnius University)
Dr. Aurelija Tamulionienė (Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language)

RENGINIO RĖMĖJAI / CONFERENCE SUPPORTERS:

Lietuvos
mokslo
taryba

Filologijos
fakultetas

Leidinio sudarytoja / Edited by

Gintarė Judžentytė-Šinkūnienė

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-07-0773-9 (skaitmeninis PDF)
<https://doi.org/10.15388/JablonskisConf.2022>

Copyright © 2022 [Authors]. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Turiny / Content

Sveikinimo žodis / Welcome!	5
Plenariniai pranešėjai / Keynote speakers	7
Plenariniai pranešimai / Plenary Session	13
Pierluigi Cuzzolin	14
Jürg Daniel Fleischer	16
Jolanta Gelumbeckaitė, Christian Chiarcos	18
Nicola McLelland	19
Visi pranešimai / All sessions	20
Daiva Aliūkaitė	21
Audrys Antanaitis	23
Diego Ardoino	24
Laimutė Balodė	25
Mariia Boichenko	26
Joseph M. Brincat	27
Adriano Cerri, Dalia Pakalniškienė, Jūratė Lubienė	28
Diana Dambrauskienė	29
Pietro Umberto Dini	30
Albinas Drukteinis	31
Kazimieras Garšva	33
Piotr Grablunas, Jowita Niewulis-Grablunas	34
Yulia Ilina	35
Vytautas Kardelis	36
Aurelija Kaškelevičienė	37
Katarzyna Konzewska	38
Ilja Lemeškin	39
Alice Migliorelli	40
Anna Mlekodaj	41
Jūratė Pajedienė	42
Jogilė Teresa Ramonaitė	43
Dorota Krystyna Rembiszewska	44
Vilija Sakalauskiene	45
Marius Smetona	46
Irena Smetonienė	47
Irena Snukiškienė	48
Žydrūnas Šidlauskas	49
Christa Schneider	50
Evaldas Švageris	51

Larysa Taranenko	52
Anta Trumpa	53
Nijolė Tuomienė	54
Inta Urbanoviča	55
Loreta Vaičiulytė-Semėnienė	56
Loreta Vilkienė	57
Giusepper Visco	58
Evelīna Zilgalve	59
Vilma Zubaitienė	61
Dalyviai / Participants	62

Sveikinimo žodis / Welcome!

Mielieji konferencijos dalyviai,

sveikiname Jus Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Taikomosios kalbotyros instituto Lietuvių kalbos katedros ir Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro organizuojamoje 27-ojoje tarptautinėje mokslinėje Jono Jablonskio konferencijoje „(Kalbos) variantiškumas, kaita ir standartizavimas“!

Jablonskio vardu pavadinta mokslinė konferencija pirmą kartą surengta 1993 m. Lietuvių kalbos instituto Kalbos kultūros skyriaus ir Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedros pastangomis. Nuo tada konferencija tapo tradicinė ir vyksta kas rudenį (iki 2003 m. – Vilniaus universitete, išskyrus ketvirtąją, kuri surengta Marijampolėje, o nuo 2003 m. – pakaitomis Lietuvių kalbos institute arba Vilniaus universitete). 2005, 2009 ir 2010 m. konferencija buvo tarptautinė. 2011 m. konferencija nebuvo surengta, o institute įkūrus Bendrinės kalbos skyrių, 2012 m. vėl atnaujinta ir pakaitomis toliau rengiama abiejose institucijose. 2016 m. rugsėjo 23–24 d. VU Filologijos fakultete vyko 23-ioji tarptautinė mokslinė Jablonskio konferencija „Reikšmė kalboje ir kultūroje“. Ši konferencija nuo savo pirmtakių skyrėsi tuo, kad joje pirmą kartą buvo susitelkta į iki šiol mažiausiai akcentuotą Jablonskio tyrimų sritį – semantiką. 2017 m. rugsėjo 29 d. Lietuvių kalbos institute vyko 24-oji tarptautinė mokslinė konferencija „Skaitmeniniai kalbos ištekliai, jų plėtros kryptys ir panaudos galimybės“, kurioje buvo aptartos problemos, susijusios su kalbų ir skaitmeninių technologijų sandūra. 2018 m. rugsėjo 27–28 d. Filologijos fakultete vyko 25-oji – jubiliejinė – tarptautinė mokslinė konferencija „Variantiškumas kalbose ir jų atmainose“. 2019 m. spalio 3–4 d. Lietuvių kalbos institutas ir Vilniaus universitetas į Jablonskio konferenciją kvietė 26-ąją kartą („Kalbinė įvairovė šiuolaikiniame pasaulyje: kalbos galia ir prestižas“) – tai buvo paskutinė konferencija prieš pandemiją.

Mums džiugu Jus visus pagaliau matyti čia – 27-oje Jablonskio konferencijoje „(Kalbos) variantiškumas, kaita ir standartizavimas“. Tikimės, kad šis akademinis dialogas atvers naujų perspektyvų ir suteiks galimybę pasidalyti patirtimi.

Nuoširdžiai dėkojame konferencijos rėmėjams: Lietuvos mokslo tarybai, Valstybinei lietuvių kalbos komisijai ir Vilniaus universitetui, taip pat – konferencijos draugams Italų kultūros institutui.

Organizacinis komitetas

Dear Conference Participants,

Welcome to the 27th Jonas Jablonskis' conference (*Language*) *variability, change and standardization* hosted by the Department of the Lithuanian Language (Faculty of Philology at Vilnius University) and Research Centre of Standard Language (Institute of the Lithuanian Language)!

The first conference devoted to Jablonskis was held in 1993 by the Department of Language Culture at the Institute of the Lithuanian Language and the Department of the Lithuanian Language at Vilnius University. Since then, this conference has become a tradition and takes place every autumn. Until 2003 it was held at Vilnius University, with the exception of the fourth conference organized in Marijampolė. Since 2003 it has been hosted by Vilnius University and the Institute of the Lithuanian Language; the venue changes every year. In 2005, 2009 and 2010 the conference had an international status. In 2011 the conference did not take place, however, after establishing the Department of Standard Lithuanian Language at the Institute of the Lithuanian Language in 2012, it was renewed and alternately organized by both institutions. In 2016, an international scientific conference *Meaning in Language and Culture* focused on semantics, a field least stressed by Jablonskis. The 24th International Jablonskis Conference *Digital Language Resources, Directions of Their Development and Possibilities to Harness Them* took place at the Institute of the Lithuanian Language on 29 September 2017. The goal of the conference was to discuss the problems that arise when language meets digital technology in the process of developing digital resources and building a common digital market. On 27–28 September 2018, the 25th jubilee international scientific conference *Variability in languages and their varieties* was held at the Faculty of Philology. On 3–4 October 2019, the Lithuanian Language Institute and Vilnius University invited scholars to the 26th Jablonskis' conference *Linguistic diversity in the modern world: the power and prestige of language*, which was the last conference organised before the pandemic.

We are happy to finally see you all here - at the 27th Jablonskis' conference (*Language*) *Variability, Change and Standardization*. We hope that this academic dialogue will open up new perspectives and provide an opportunity to share experiences.

We sincerely thank the sponsors of the conference: the Research Council of Lithuania, the State Commission of the Lithuanian Language, and Vilnius University, as well as the friends of the conference – the Institute of Italian Culture.

Organizing Committee

A close-up photograph of a honeycomb structure, showing the intricate, hexagonal cells of the beeswax. The honeycomb is a light tan color with some darker, more textured areas. A dark red rectangular box is overlaid on the upper left portion of the image, containing white text.

Plenariniai pranešėjai
Keynote speakers

Doc. dr. Christian Chiarcos,

Gėtės universitetas Frankfurte prie Maino
(Vokietija) / J. W. Goethe University in Frankfurt am
Main (Germany)

Christianas Chiarcosas yra informatikos srities docentas, dirbantis Frankfurto prie Maino Johano Volfgango Gėtės universitete (Vokietija) ir vadovaujantis Taikomosios kompiuterinės lingvistikos grupei. 2010 m. Potsdamo universitete (Vokietija) jis tyrė natūraliosios kalbos generavimą ir įgijo mokslų daktaro laipsnį, vėliau dirbo Pietų Kalifornijos universiteto Informacijos mokslų institute (ISI/USC), o 2013 m. prisijungė prie Gėtės universiteto mokslininkų grupės. Pagrindinės mokslinių tyrimų kryptys – semantinės technologijos ir novatoriškas jų pritaikymas kalbos tyrimuose, taip pat skaitmeninė humanitarika. Jis specializuojasi skaičiavimo diskurso semantikos (mašininio skaitymo) srityje, domisi kalbos išteklių sąveika ir mažai išteklių turinčiomis bei istorinėmis kalbomis.

Christian Chiarcos is an Assistant Professor of Computer Science at Goethe University Frankfurt, Germany, heading the Applied Computational Linguistics group. In 2010, he received a doctoral degree on Natural Language Generation from the University of Potsdam, Germany. Later, he worked at the Information Sciences Institute of the University of Southern California (ISI/USC), before joining Goethe University in 2013. His research focuses on semantic technologies and the innovative application of semantic technologies in language technology and digital humanities. Specific interests cover computational discourse semantics (machine reading), language resource interoperability and the study of low-resource and historical languages. As a computational linguist, Christian Chiarcos has explored Linked Data from the perspective of language technology and contributed to the emergence of a community at the intersection of both areas: he has been a co-founder of the Open Linguistics Working Group of the Open Knowledge Foundation (OWLG), he is chair of the W3C Community Groups Ontology-Lexica and Linked Data for Language Technology, and he initiated and co-organized a long-standing series of scientific events (workshops, conferences, summer schools, datathons) on Linked Data in Linguistics and the accompanying development of the Linguistic Linked Open Data cloud.

Prof. dr. Pierluigi Cuzzolin,
Bergamo universitetas (Italija) /
University of Bergamo (Italy)

Pierluigi Cuzzolin yra Pavijos universiteto absolventas (1985 m.). 1991 m. jis apgynė disertaciją apie istorinės sintaksės problemą lotynų kalboje ir įgijo kalbotyros daktaro laipsnį. Jo daktaro disertacija „Konstrukcijos *dicere quod* kilmės tyrimas: sintaksiniai ir semantiniai aspektai“ (it. *Studio sull'origine della costruzione dicere quod: aspetti sintattici e semantici*) buvo paskelbta 1993 m. 1992–1999 m. jis buvo Pavijos universiteto kalbotyros docentas, 1999–2005 m. – Bergamo universiteto docentas. Nuo 2005 m. yra Bergamo universiteto bendrosios ir istorinės kalbotyros profesorius. Pagrindiniai interesai – istorinė kalbotyra, kalbų tipologija ir lingvistikos teoriniai modeliai. Daugiausia rašė apie indoeuropiečių, senovės graikų ir lotynų kalbas, keltų kalbas, taip pat apie slavų kalbas, semitų kalbas (arabų ir maltiečių). Jis atstovavo Italijai Tarptautinėje graikų kalbotyros taryboje (2016–2018 m.) ir yra „Lotynų kalbotyros žurnalo“ (angl. *Journal of Latin Linguistics*, leidžia *de Gruyter*) vyriausiasis redaktorius. Profesorius taip pat yra Lombardo mokslų, literatūros ir menų instituto, Sicilijos filologijos ir lingvistikos studijų centro ir „Academia Europaea“ narys.

Pierluigi Cuzzolin (1959) graduated from the University of Pavia in 1985. In 1991 he received his PhD in linguistics, with a dissertation on a problem of historical syntax in Latin. His PhD dissertation was published in 1993 under the title *Studio sull'origine della costruzione dicere quod: aspetti sintattici e semantici*. 1992–1999 he was an Assistant Professor of Linguistics at the University of Pavia. In 1999–2005 he was an Associate Professor at the University of Bergamo, where he has been a Full Professor of General and Historical Linguistics since 2005.

His main interests are historical linguistics, linguistic typology and linguistic theoretical models. He has mainly written about Indo-European, Ancient Greek, Latin, and the Celtic languages, as well as the Slavic and Semitic (Arabic and Maltese) Languages.

He was the representative for Italy in the International Board of Greek Linguistics (2016–2018) and is Co-editor-in-Chief of the *Journal of Latin Linguistics* published by de Gruyter.

He is a member of the Istituto Lombardo di Scienze, Lettere e Arti, of the Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani, and the Academia Europaea.

Prof. dr. Jürg Daniel Fleischer,
Marburgo Pilypo universitetas (Vokietija) /
University of Marburg (Germany)

Jürg Fleischer (1974) 2000 m. baigė Ciuricho universitetą, specializuojasi germanistikos, rusų kalbotyros ir bendrosios kalbotyros srityse. 2003 m. jis apgynė daktaro disertaciją, skirtą prielinksnių perkėlimams ir su jais susijusiems reiškiniams vokiečių kalbos tarmėse ištirti ir aptarti. Mokslinių tyrimų stipendija leido jam užbaigti vakarų jidiš skirtą projektą Niujorko Kolumbijos universitete (2002–2003), o Berlyno Humboldtų universitete jis trejus metus studijavo senosios vokiečių kalbos sintaksę (2004–2007). Nuo 2007 m. jis eina Marburgo universiteto istorinės vokiečių kalbotyros profesoriaus pareigas, o nuo 2010 m. yra „Forschungszentrum Deutscher Sprachatlas Marburg“ vicedirektorius. Labiausiai profesorius domisi tarmių tyrimais, ypač tarminės gramatikos, kalbų kontakto ir diachroninės gramatikos aspektais.

Jürg Fleischer (1974) graduated from Zurich University in 2000, specializing in German Studies, Russian Linguistics, and General Linguistics. His PhD dealt with preposition stranding and related phenomena in the German dialects (2003). Research scholarships allowed him to complete a project on Western Yiddish at Columbia University in New York (2002–03), and he spent three years conducting research on Old High German syntax at the Humboldt University of Berlin (2004–2007). Since 2007 he has held a position as full professor of Historical German Linguistics at the University of Marburg. Since 2010 he is a vice director of the *Forschungszentrum Deutscher Sprachatlas Marburg*. His interests include dialects studies, especially aspects of dialectal grammar, language contact, and diachronic grammar.

Prof. dr. Jolanta Gelumbeckaitė,
Gėtės universitetas Frankfurte prie
Maino (Vokietija) / J. W. Goethe University
in Frankfurt am Main (Germany)

1993 m. baigė Vilniaus universitetą (lietuvių ir klasikinę filologiją). 1994–2001 m. Vilniaus universitete dėstė lotynų kalbą. 1992–2008 m. dirbo Lietuvių kalbos institute. Nuo 2005 m. Frankfurto prie Maino J. W. Goethe's universiteto Lyginamosios kalbotyros institute dėsto empirinę kalbotyrą, nuo 2015 m. vadovauja baltų kalbotyros studijų programai; ekstraordinarinė profesorė (2018). Tyrinėjimų sritys: baltistika, lituanistika, senoji lietuvių kalba, istorinė sintaksė, tekstologija, teksto filologija, tekstynų metodologija ir praktika, senosios lietuvių kalbos tekstynas ([SLIEKASS](#), [CorDon](#), [The Postil Time Machine](#)). Lietuvos mokslo premija užsienio lietuviams (2013). Parengė Wolfenbüttelio postilės pirmą kritinį leidimą, parašė komentarus (knyga „Die litauische Wolfenbütteler Postille von 1573“, 2 t. 2008). Kitas svarbiausias veikalas – „Linksnų ir prielinksnių konstrukcijų sintaksė Jono Bretkūno Biblijos Evangelijoje pagal Luką“ (2002).

In 1993 Jolanta Gelumbeckaitė graduated from Vilnius University (Lithuanian and Classical Philology). In 1994–2001 she taught Latin at Vilnius University. In 1992–2008 she worked at the Institute of the Lithuanian Language. Since 2005 she has been teaching empirical linguistics at the Institute for Comparative Linguistics at the J. W. Goethe University in Frankfurt am Main; moreover, since 2015 she has lead the Baltic Linguistics study program, while since 2018 she has been an extraordinary professor. Research interests: Baltic studies, Lithuanian studies, Old Lithuanian language, historical syntax, textology, and text philology. She heads the following projects on the Old Lithuanian Corpus: [SLIEKASS](#), [CorDon](#), [The Postil Time Machine](#). In 2013 she was awarded Lithuanian Science Prize for Lithuanians Abroad.

She drafted the first critical edition of the Wolfenbüttel Postille and wrote comments (*Die litauische Wolfenbütteler Postille von 1573*, vol. 2, 2008). Another important work is *Linksnų ir prielinksnių konstrukcijų sintaksė Jono Bretkūno Biblijos Evangelijoje pagal Luką* (*The Syntax of Inflectional and Prepositional Constructions in the Bible Gospel of John Bretkun according to Luke*, 2002).

Prof. dr. Nicola McLelland,
Notingamo universitetas (Didžioji Britanija) /
University of Nottingham (UK)

Nicola McLelland yra Notingamo universiteto vokiečių kalbos ir kalbotyros istorijos profesorė. Ji domisi kalbos standartizavimo praeitimi ir dabartimi, standartizavimo įtaka gramatikų rašymui ir leksikografijai. Vykdydama ketverius metus trukusį AHRC finansuojamą projektą „Daugiakalbystė: asmenų įgalinimas, visuomenės transformavimas“ (angl. *Multilingualism: Empowering Individuals, Transforming Societies*, 2016–2020 m., www.meits.org), ji buvo viena iš tyrimo srities „Standartinės kalbos, normos ir variacijos: lyginamosios perspektyvos daugiakalbiuose kontekstuose“ (angl. *Standard languages, norms and variation: comparative perspectives in multilingual contexts*) vadovių. Jos naujausi leidiniai yra šie: „Kalbų standartai ir įvairovė daugiakalbiuose kontekstuose: Azijos perspektyvos“ (angl. *Language standards and variation in multilingual contexts: Asian perspectives*, 2021 m., redaguota kartu su Hui Zhao, [atvirai prieinamas įvadas](#)), „Daugiakalbių kalbų standartų, variacijų ir ideologijų perspektyvos“ (angl. *Multilingual perspectives on language standards, variation and ideologies*), specialus žurnalo „Journal of Multilingual and Multicultural Development“ numeris (42.2), kuriame taip pat galima rasti profesorės atviros prieigos įvadinį straipsnį „Kalbos standartai, standartizavimas ir standartinės ideologijos daugiakalbiuose kontekstuose“ (109–124) (angl. *Language standards, standardisation and standard ideologies in multilingual contexts*).

Nicola McLelland is a Professor of German and History of Linguistics at the University of Nottingham. Her interests include the past and present of language standardization and its relation to grammar-writing and lexicography. As part of a four-year AHRC-funded project project *Multilingualism: Empowering Individuals, Transforming Societies* (2016–2020, www.meits.org), she co-led the research strand *Standard languages, norms and variation: comparative perspectives in multilingual contexts*. Her recent publications include *Language standards and variation in multilingual contexts: Asian perspectives* (2021, co-edited with Hui Zhao, with [open access introduction](#)) and *Multilingual perspectives on language standards, variation and ideologies*, a special issue of *Journal of Multilingual and Multicultural Development* (issue 42.2) including her open access introductory article, “[Language standards, standardisation and standard ideologies in multilingual contexts](#)” (pp. 109–124).

A close-up photograph of a honeycomb structure, showing the intricate, hexagonal cells of the beeswax. The honeycomb is a light tan color with some darker, more textured areas. A dark red rectangular box is overlaid on the upper left portion of the image, containing white text.

Plenariniai pranešimai
Plenary Session

Pierluigi Cuzzolin

Bergamo universitetas / University of Bergamo

The Problematic Relation between Linguistic Change and Standardization

One of the basic methodological principles of any scientific discipline is that notions and categories employed in research must be clearly, i.e. unambiguously, defined. Corollary to this principle is that identical labels must identify identical contents. Each difference, if any, must be enucleated and illustrated. What could apparently be an obvious truism turns out to be far from being applied as such regularly and, no matter how unexpected it can be, it is frequently disregarded.

This crucial point is the focus on the theoretical reflections of a scholar such as Martin Haspelmath, who has devoted several papers to this issue. It is worth quoting his words: “In a view of general linguistics that emphasizes the contrast between general (language-independent) concepts and language-particular categories, what exactly is the value of clearly defined terminology? I see it as twofold: On the one hand, technical terms that are widely used anyway should have a clear meaning, regardless of how useful they might end up being, and the terms in (1) are widely used. On the other hand, in order to test universal claims about the world’s languages, we need comparative definitions that allow us to identify phenomena uniformly” (Haspelmath 2021a, 11; see also 2021b).

From this quotation, it should be clear that the problem also concerns not only labels that refer to categorial terms such as “accusativity” or “subject” but also terms that seem to be more neutral and/or should sound less ambiguous such as, for instance, “linguistic change”. This label has been very often interpreted simply as a phenomenon of linguistic variation. However, this assumption just tackles the point that linguistic change in principle can be described both diachronically and synchronically, according to whether what triggers it is motivated by in synchrony or in diachrony.

Even the notion of linguistic standard is far from being unambiguous, since this label has been used to describe different language varieties. However, what is crucial is that standard is a notion that typically belongs to sociolinguistics, and is based on function and social construal, but not on intrinsically structural properties of the linguistic system (Berruto 2007, 13).

It should be clear that linguistic change and standardization involve different level of analysis, only partially overlapping, the former being intrinsically structural and the latter intrinsically sociolinguistic.

In my talk I will try to illustrate a couple of examples, taken from the history of some Indo-European languages, showing how the interaction between linguistic change and standardization could develop and the problems that this interaction raises for an accurate description thereof.

References

- Berruto, Gaetano. 2007. Miserie e grandezze dello standard. Considerazioni sulla nozione di standard in linguistica e sociolinguistica. In *Standard e non standard tra scelta e norma*. Atti del XXX convegno della Società Italiana di Glottologia (Bergamo, 20-22 ottobre 2005), a cura di P. Molinelli, Roma, il Calamo, 13–41.
- Haspelmath, Martin. 2021a. *Ergative, absolutive, accusative and nominative as comparative concepts*. https://www.academia.edu/68604441/Ergative_absolutive_accusative_and_nominative_as_comparative_concepts
- Haspelmath, Martin. 2021b. Towards standardization of morphosyntactic terminology for general linguistics. In Alfieri, Luca, Arcodia, Giorgio Francesco, Ramat, Paolo (eds.), *Linguistic Categories, Language Description and Linguistic Typology*. John Benjamins Publishing Company, 35–58.

Jürg Daniel Fleischer

Marburgo Pilypo universitetas / University of Marburg

Areality and Contact in a Multilingual Dialect Continuum: a Morpho-syntactic Sample Study on Northern Central Europe

It has been known since Sandfeld's (1926/1930) study on what would later be called the "Balkan Sprachbund" that unrelated languages may share common grammatical features that set them apart from members of their genetic unit. Contact is a likely (though by no means the only possible) explanation for this phenomenon (see e.g. Heine, Kuteva 2005).

In this paper I investigate areal patterns in a multilingual dialectal sample that features the same material. The data are furnished by translations of Georg Wenker's 40 sentences, which were collected at more than 45.000 locations between 1879 and 1888 and later in other areas. These translations provided the data for Wenker's Sprachatlas des Deutschen Reichs, which marks the beginning of German dialect geography. Unsurprisingly, Wenker's Sprachatlas features primarily German data. Interestingly, however, it also includes many other languages spoken in then German Empire. It had gone unnoticed for quite a long time that Georg Wenker had a keen interest in linguistic diversity and also systematically collected non-German(ic) data (Fleischer 2017, 159). For instance, there are ca. 60 translations of Georg Wenker's 40 sentences into a Lithuanian dialect. They feature Žemaitian ("Low Lithuanian") and Aukštaitian ("High Lithuanian") data, some translations representing areas where Lithuanian was receding in favor of German by the end of the 19th century (Kardelytė-Grinevičienė 2020, Sommer 2020). This material can argue to be a "massively parallel text" in the sense of Cysouw & Wälchli (2007). From a methodological point of view, this makes sure that the patterns found in the data base are not due to methodological bias, as the data is exactly comparable. In considering the same material very fine-grained typologies can be gained.

In this paper, morpho-syntactic features in a sample of ca. 2.400 versions of Georg Wenker's 40 sentences representing 13 different languages (among the 4 Lithuanian data points) are analyzed from a morpho-syntactic point of view, combining research questions and methods from areal typology and dialectology. The overarching question is whether or not language and type areas coincide. This question will first be addressed qualitatively, discussing various constructions to be found in the data (null subject pronouns, definite articles, negative concord, infinitival complementation, and others). Also, the question will be discussed from a quantitative perspective by performing dialectometric analyses on the aggregated data. It turns out that the Lithuanian sample points share a few similarities with neighboring German data points, but retain a distinct typological profile despite being in a minority setting with respect to German.

References

- Cysouw, Michael, Bernhard, Wälchli. 2007. Parallel texts: using translational equivalents in linguistic typology. *STUF/Language Typology and Universals*. 60(2), 95–99.
- Fleischer, Jürg. 2017. *Geschichte, Anlage und Durchführung der Fragebogen-Erhebungen von Georg Wenkers 40 Sätzen: Dokumentation, Entdeckungen und Neubewertungen*. Hildesheim: Olms.
- Heine, Bernd, Tania, Kuteva. 2005. *Language contact and grammatical change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kardelytė-Grinevičienė, Daiva. 2020. Die litauischen Wenker-Materialien in der litauischen Dialektologie. In Fleischer, Jürg, Lameli, Alfred, Schiller, Christiane, Szucsich, Luka (eds.), *Minderheitensprachen und Sprachminderheiten: Deutsch und seine Kontaktsprachen in der Dokumentation der Wenker-Materialien*. Hildesheim: Olms, 303–327.
- Sommer, Florian. 2020. Deutsch-litauischer Sprachkontakt und Morphosyntax: Zur morphologischen Markierung von Definitheit in Preußisch-Litauen. In Fleischer, Jürg, Lameli, Alfred, Schiller, Christiane, Szucsich, Luka (eds.), *Minderheitensprachen und Sprachminderheiten: Deutsch und seine Kontaktsprachen in der Dokumentation der Wenker-Materialien*. Hildesheim: Olms, 329–372.
- Sandfeld, Kristian. 1930. *Linguistique balkanique: problèmes et résultats*. Paris: Champion. [Danish original 1926: *Balkanfilologien* [Copenhagen, Denmark: Luno.]

Jolanta Gelumbeckaitė, Christian Chiarcos

Gëtës universitetas Frankfurte prie Maino / J. W. Goethe University in Frankfurt am Main

The Old Lithuanian Lutheran Postils (PosTiMe)

The study of religious discourse and its history not only has a tradition dating back several millennia, but also represents one of the origins of disciplines as diverse as theology, philology and linguistics. In our project *The Postil Time Machine* (PosTiMe, <https://gepris.dfg.de/gepris/projekt/443985248>) we investigate the inter- and intratextual relations between the Old Lithuanian Lutheran postils (sermon books) and their Latin as well as German (in the case of the Bible passages also Old Greek and perhaps Hebrew) sources of translation. The main aim of PosTiMe is a corpus-based text genetic and historical linguistic investigation and presentation as a new type of digital edition. This is an interdisciplinary project in which historical linguistics (Baltic studies, Indo-European studies) cooperates with computer science (computational linguistics, information visualization, digital editing). The project consists of several highly interrelated tasks. The main philological tasks are: (1) identification of the design principles and translation strategies of the Lithuanian texts, (2) determining the intra- and intertextual references of the postils, and (3) the linguistic-historical interpretation of their contents in the form of a linguistically deeply annotated reference corpus. The main technical challenges and computational approaches will be presented by my colleague Christian Chiarcos.

From a philological point of view, PosTiMe focuses on textological and linguistic-historical (philological as well as linguistic) investigation of the intra- and intertextual relations of the Old Lithuanian postils both with their presumed translation sources and with each other. The design principles and strategies of the Lithuanian postils are to be determined. The text-critical analysis makes it possible to evaluate the translation strategies used in individual postils and to identify further text sources beyond those primarily used. The text is rarely translated verbatim, it can be goal-oriented edited, partly supplemented or shortened as well as paraphrased.

The intra- and intertextual references are related to particular historical conditions. In the multi-confessional Lithuanian-speaking world, neither theological debates nor polemical treatises were written in Lithuanian in the 16th–17th centuries. The interpretation of religious doctrine and religious instruction were mainly provided by the postils, which at the same time shaped the genre of public speech. Postils are among the most influential literature of the early modern period, bridging the gap between scholarly and popular culture. Within Lithuanian, they are among the oldest available written sources that are not exclusively limited to canonical translation texts. The postils gave their authors relatively great freedom in terms of language and content, so that on the one hand they could clearly reflect aspects of spoken language and on the other hand they could incorporate approaches of secular literary genres. The Old Lithuanian postils show multi-layered intratextual connections.

The publicly accessible presentation of the Lithuanian Lutheran postils in all their intertextual complexity largely reflects the cultural and historical context, often difficult to reconstruct for complex texts. As a new type of digital edition, the online environment should enable the user to study and meanwhile keep in sight not only the text itself, but also its direct precedents and other points of reference.

Nicola McLelland

Nottinghamo universitetas / University of Nottingham

Reconceptualizing Language Standardization in an Interconnected and Multilingual World

This paper has three parts. First, drawing on Ayres-Beneett's (2021) outline of models of language standardization and McLelland (2021a), I will present a multidimensional model of language standardization that is applicable to a wide range of linguistic, historical and cultural contexts. In doing so, I will clarify the relationship of language standardization to potentially overlapping but distinct notions such as codification, purism, and prescriptivism.

Second, I will highlight the place of multilingualism, often the “elephant in the room” when we talk about language standardization, often conceptualized as taking place in a notionally monolingual context. I will argue that we must consider the multilingual perspective with regard to at least five facets of language standardization:

1. The role of (foreign/second) language learning in promoting language codification;
2. The transmission of language ideologies, including standard language ideology, from one language to another;
3. The relationship of language purism to language standardization;
4. Multilingualism, diagglossia within a single named language, and polycentric standards;
5. Multilingual challenges to language standardization: heteroglossia and trans-languaging.

Third, I will consider some case studies of language standardization in Asian contexts, past and present, which may offer new perspectives on language standardization (McLelland 2021b; McLelland & Zhao 2021). I will present examples of minority or minoritized languages in Asia, before, finally, comparing the case of Chinese language standardization with that of English, highlighting some significant differences, both in process and ideology.

References

- Ayres-Bennett, Wendy. 2021. Modelling Language Standardization. In Ayres-Bennett, Wendy, Bellamy, John (eds.), *The Cambridge Handbook of Language Standardization*. Cambridge: CUP, 27–64.
- McLelland, N. 2021a. Grammars, dictionaries and other metalinguistic texts in the context of language standardization. In: Ayres-Bennett, W. and Bellamy, J. (eds), *The Cambridge Handbook of Language Standardization*. Cambridge: CUP, 263–293.
- McLelland, N. 2021b. Language standards, standardisation and standard ideologies in multilingual contexts. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 42 (2), 109–124.
- McLelland, N. and Zhao, H. (eds.) 2021. *Language Standards and Variation in Multilingual Contexts – Asian Perspectives*. Clevedon: Multilingual Matters, pp. 1–18.

A close-up photograph of a honeycomb structure, showing the intricate, hexagonal cells. The cells are filled with a dark, almost black substance, possibly wax or a similar material. The overall color palette is warm, with shades of brown and gold. A dark red rectangular overlay is positioned in the upper left quadrant, containing white text.

Visi pranešimai
All sessions

Daiva Aliūkaitė

Vilniaus universiteto Kauno fakultetas / Kaunas Faculty of the Vilnius University

Bendrinės kalbos įvietinimas: Vilniaus ir Kauno konkurencija jaunųjų aukštaičių ir žemaičių mentaliniuose žemėlapiuose

Vilniaus kalbos kaip tam tikro raiškos idealo klausimas ar kaip bendrinės kalbos prototipinės zonos lokacijos klausimas, remiantis tiek sąmoningųjų, tiek pasąmoningųjų kalbinių nuostatų tyrimų duomenis, svarstytas ne viename sociolingvistiniame ir perceptyviosios dialektologijos diskurse (pvz.: Vaicekauskienė, Čičirkaitė 2011; Aliūkaitė, Merkytė-Švarcienė 2012; Aliūkaitė 2013; Vaicekauskienė 2014; Keturkienė, Vaicekauskienė 2016; Aliūkaitė, Mikulėnienė, Čepaitienė, Brazaitienė 2017, 2020). Vis dėlto ne viename iš tyrimų atkreipiamas dėmesys ir į Kauno kalbą, tiksliau – Kauno kalbos vaizdinį tarp paprastųjų kalbos bendruomenės narių. Taigi šiame pranešime toliau plėtojamas diskursas dėl bendrinės kalbos vietos horizontaliajame lietuvių kalbos kontinuume paprastųjų bendruomenės narių vertinimu. Duomenų masivas plėtoti tokį diskursą sukauptas vykdamas perceptyviosios dialektologijos metodika pagrįstą projektą „Regioninių variantų ir tariamosios bendrinės kalbos (kvazistandarto) sklaida XXI amžiaus pradžioje: percepcinis tyrimas“ (2017–2019 m., rėmė VLKK). Bendrinės kalbos lokacija vertinama vizualizuotų (mentaliniuose žemėlapiuose) nuostatų duomenų pagrindu – nagrinėjami žemėlapiai, kuriuose tiriamųjų prašyta pažymėti, kur kalbama bendrine kalba. Apibendrinant viso projekto, aprėpusio 1 064 jaunosios kartos tiriamųjų mentalinius žemėlapius, duomenis konstatuotina, kad abu didmiesčiai – Vilnius pakliūva į 788 (74 proc.) tiriamųjų, o Kaunas – į 735 tiriamųjų (69 proc.) mentalinius žemėlapius – vertintini kaip bendrinės kalbos prototipinių zonų centrai. Pranešime, siekiant įvertinti Vilniaus ir Kauno santykius, konkurentiškumą, susitelkiama į paskirų aukštaitiškojo (Joniškio, Šiaulių, Jurbarko, Marijampolės, Šakių, Biržų, Panevėžio, Pasvalio, Anykščių, Rokiškio, Ukmergės, Utenos, Alytaus, Lazdijų ir Varėnos) ir žemaitiškojo (Kretingos, Mažeikių, Plungės, Skuodo ir Telšių) tarmiškumo punktų jaunuolių (iš viso 887 tiriamųjų) mentalinius žemėlapius.

Iš paskirų punktų mentalinių žemėlapių analizės paaiškėjo, kad 12-oje (Šiaulių, Biržų, Panevėžio, Pasvalio, Ukmergės, Utenos, Alytaus, Lazdijų, Varėnos, Mažeikių, Skuodo ir Telšių) iš 20 punktų tiriamieji bendrinę kalbą pirmiausia lokalizuoja Vilniuje. 4-iuose (Jurbarke, Marijampolėje, Anykščiuose, Kretingoje) punktuose dažniau į paprastųjų kalbos bendruomenės narių mentalinius žemėlapius yra įtraukiamas Kaunas. Dar 4-ių punktų (Joniškyje, Šakiuose, Rokiškyje, Plungėje) tiriamųjų vizualizuotų nuostatų duomenys skatina įžvalgą, kad abiejų didmiesčių kodą jaunuoliai vienodai dažnai linkę tapatinti su bendrine kalba, todėl ir mentaliniuose žemėlapiuose bendrinė kalba lokalizuojama tiek Vilniuje, tiek Kaune tiek pat kartų. Kaip matyti, daugiausia Vilniuje arba daugiausia Kaune bendrinę kalbą įvietina skirtingo kalbinio (tarminio) pamato jaunuoliai. Tokie rezultatai skatina prielaidą, kad Vilnius pakliūva į mentalinį žemėlapių ne dėl kokių nors kalbinių parametrų. Pranešime teikiami argumentai, kad jo [Vilniaus] pirmumą paprastųjų kalbos

bendruomenės narių bendrinės kalbos mentaliniuose žemėlapiuose lemia pagrindinio Lietuvos didmiesčio statusas.

Literatūra

- Aliūkaitė, Daiva 2013, Kalbos variantiškumas paauglių akimis: lyties kintamasis, *Acta linguistica Lithuanica* 69, 238–240.
- Aliūkaitė, Daiva, Merkytė-Švarcienė, Erika 2012, Bendrinės kalbos regionai jaunųjų lietuvių kalbos bendruomenės narių požiūriu: kompetencija ir vaizdiniai, *Kalbos kultūra*, 155–177.
- Aliūkaitė, Daiva, Mikulėnienė, Danguolė, Čepaitienė, Agnė, Geržotaitė, Laura 2017, *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Aliūkaitė, Daiva, Mikulėnienė, Danguolė, Čepaitienė, Agnė, Brazaitienė, Laura, 2020, *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Keturkienė, Miglė, Vaicekauskienė, Loreta 2016, Lietuvių kalbos mokytojai standartinės kalbos ideologijos nelaisvėje: nuostatos, praktikos, pasekmės, *Darbai ir dienos* 65, 31–52.
- Vaicekauskienė, Loreta, Čičirkaitė, Ramunė 2011, „Vilniaus klausimas“ bendrinės lietuvių kalbos sampratoje: metalingvistinių vilniečių komentarų tyrimas, *Darbai ir dienos* 56, 2011, 55–74.
- Vaicekauskienė, Loreta 2014, Didmiestis ir sostinė geriausios lietuvių kalbos percepcijose, *Taikomoji kalbotyra* 6.

Audrys Antanaitis

Valstybinės lietuvių kalbos komisija / Commission of the Lithuanian Language

Valstybinei kalbai šimtas metų. Pasirinkome būti!

1918 m. atkūrėme Lietuvos valstybę. Tą pačią tūkstantmetę, bet labai skirtingą. Steigiamasis Seimas 1920 m. įtvirtino Lietuvą kaip demokratinę respubliką, brėžė jos ateities kelius ir pristatė pasauliui. Tačiau ypatingai svarbu, kad 1922 m. rugpjūčio 1 dieną Seimas priėmė Lietuvos Valstybės Konstituciją, kurios 6 straipsnis sakė: „Valstybės kalba – lietuvių kalba. Vietinių kalbų vartojimą nustato įstatymas“. Pirmą kartą per savo ilgaamžę istoriją Lietuvos valstybė aiškiai pasakė, kad jos viešasis gyvenimas bus tvarkomas lietuvių kalba, kad Lietuva tampa kalbos valstybe, kalba nuo šiol bus svarbus dabarties ir ateities kūrimo veiksnys.

Tie sprendimai ir metai pakeitė mūsų gyvenimą. Nepaisydama sunkumų ir klupinėjimų, kūrėsi moderni valstybė, brendo ir bendrinė valstybinė kalba. Kūrėsi kalbos institucijos ir draugijos, universitetai. Tas įdirbis davė vaisių ir per visą sovietinės okupacijos laikotarpį, kada kalbos puoselėjimas buvo tapę pasipriešinimo dalimi. Lietuvių kalba buvo norminama, jai buvo ugdoma pagarba, septintajame dešimtmetyje prasidėjo Lituanistinis sąjūdis, trukęs beveik iki Nepriklausomybės atgavimo ir vainikuotas vėl atgautu valstybinės kalbos statusu 1988 m. lapkričio 18 dieną.

Šiandien esminis klausimas – ką turime daryti, kad ateities pasaulį galėtume kurti savo kalba, savo valstybėje ir išlikdami savimi, tuo pačiu būdami tam pasauliui atviri.

Diego Ardoino

Berno universitetas, Vilniaus universitetas / University of Bern, Vilnius University

„Poesia in lingua Biruta“. Apie iki šiol nežinomą Silvestro Valiūno dainos „Birutė“ egzemplorių lietuvių kalba kardinolo Giuseppe Mezzofanti rankraštiname archyve

Naujų ir nežinomų senų tekstų aptikimą dažnai lemia skirtingų aplinkybių kompleksas: atsitiktinumas, tyrėjo uoslė, užsispyrimas, nuoseklus darbas, metodai (dažnai formuojami studijų metais, priklauso nuo mokytojų), darbo sąlygos ir, savime suprantama, sėkmė. Pagrindiniai faktoriai – nuolatinis ir tiesioginis kontaktas su originalais (t. y. su senomis knygomis ir su rankraštine medžiaga) bei tyrėjo smalsumas.

Visų laikų didžiausiu poliglotu laikomo kardinolo Giuseppe Mezzofanti (1774–1849) rankraštiname archyve pavyko aptikti iki šiol nežinomą kūrinį, kuris Bolonijos „Archiginnasio“ bibliotekos rankraščių kataloge apibūdintas kaip „Poesia in lingua Biruta“ (*eilėraštis Biruta kalba*).

Šiame pranešime atskleidžiama, kad minimas kūrinys iš tikrųjų yra ne paties kardinolo egzotiška kalba sukurtas eilėraštis, o jo paties ranka lietuviškai su tarpeiliniu vertimu į lenkų kalbą parašytas Silvestro Valiūno dainos „Birutė“ iki šiol nežinomas egzempliorius.

Pristatomas atradimas yra naujas liudijimas, papildantis Valiūno dainos teksto tradiciją ir patvirtinantis kardinolo Mezzofanti susidomėjimą lietuvių kalba. Visgi net ir šie duomenys neleidžia iki galo nuspręsti, kokios iš tikrųjų buvo jo lietuvių kalbos mokėjimo kompetencijos.

Laimutė Balodė

Helsinkio universitetas, Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas / University of Helsinki,
Latvian Language Institute of the University of Latvia

Dar kartą dėl ryšio tarp antroponimų ir fitonimų latvių kalboje

Pranešime tęsiama tema, gvildenanti glaudų tarpusavio ryšį tarp asmenvardžių ir augalų pavadinimų. Tai ne tik žmonių vardai, kurių etimonas – floros semantikos leksema – gėlės, medžio ir pan. pavadinimas (*Madara, Gundega, Vijolīte, Vizbulīte, Ciedra, Meldra, Vaivars*) (Balodis 2018). Tai ir daugelis augalų pavadinimų – bendrinių žodžių, kurie kaip eponimimai padaryti iš asmenvardžių (Ēdelmane 1998, Ēdelmane, Ozola 2003, Piette 2007). Pranešime pagrindinis dėmesys skiriamas nacionaliniams eponimams, t. y. pavadinimams, atsiradusiems latvių kalboje: tai ne tik dažni kilmininkiniai žodžių junginiai, kur ryšys su asmenvardžiu dar jaučiamas: *Jāņa zālīte (Hypericum perforatum), Jēkaba krustaine (Senecio jacobaea), Kristus puķe (Knautia arvensis), Māras smilga (Hierochloa odorata)*, bet ir augalų pavadinimai, pilnai perėję į bendrinių žodžių klasę: vediniai *ancīši (Agrimonia): Ancis, ilzūtes (Anthemis): Ilze, dūriniai mārpuķītes (Bellis): Māra, jāņogas (Ribes): Jānis, miķelpuķes (Saponaria officinalis)* (daugiau pavyzdžių Piette 2007). Augalų pavadinimams labai būdingas variantiškumas: *dzeltenais Māras ābols // Māras āboliņš // Māras ceļa āboliņš // Māras ceļāboliņš // Mārābols // Mārābuls (Melilotus officinalis)*.

Onomastiniu aspektu beveik neaptartas vaismedžių ir vaiskrūmių naujų veislių pavadinimų kūrimas. Latvių selekcionieriai pasaulyje garsėja naujomis rūšimis ir veislėmis, kurių pavadinimai neretai padaryti iš asmenvardžių – pačių selekcionierių, jų šeimos narių, dažniausiai dukterų, žmonių, ar kitų asmenų, kurių garbei augalas pavadinamas: pavyzdžiui 2006 m. prezidentės Vairo Vykės–Freibergos garbei nauja tulpių veislė pavadinta vardu *Vaira*. 2011 m. trys naujai sukurtos rododendrų rūšys įgijo vardus *Kārlis Ulmanis* (buv. Latvijos prezidento vardu), *Dite Krenberga* (garsios fleitistės vardu) ir *Aivars Lasis* (iškilus sodininko vardu). Dažniausiai naujos rūšys pavadinamos tik vienu asmenvardžiu, pavyzdžiui (2021 m. duomenimis), rododendrai: *Arta, Bīruta, Ilze, Liene, Vizma, Rasma, Rudīte, Andris, Emīls, Jānis, Kārlis, Miks, Rolands, Toms, Valdis*; naujos alyvų veislės: *Daiga, Liega, Albīns*; tulpių veislės: *Gerda, Karmena*; lelijų veislės: *Dagne, Dzidra, Elīna, Ērika, Marija, Ieva*; jurginų veislės: *Līga, Sandra*; chrizantemos: *Anita, Elizabete, Egils*; kardeliai: *Anitra, Aina, Helēna, Sarmīte*; gerbera *Laura*; saldžiųjų vyšnių veislės: *Indra, Paula, Zita, Agris, Artis, Aleksandrs, Dzintars*; juodųjų serbentų veislė *Māra*; agrastų veislė *Rita*; persikų veislės: *Maira, Viktors*; abrikosų veislės: *Inga, Katrīna, Krista, Velta*; slyva *Alvis*; obelys: *Zane, Monta, Olga*; vasarinė obelis *Roberts*; rudeninė obelis *Gita*; žieminė obelis *Ligita*; rudeninė kriaušė *Dina*; vasarinė kriaušė *Dace* ir kiti. Tuo pačiu vardu gali būti pavadintos kelių rūšių augalų veislės, pavyzdžiui: *Lelde* – ne tik lelija, bet ir parko rožė, ir rododendras. Gėlės dažniausiai įgyja moterų vardus, vaismedžiams ir krūmams neretai pasirenkami ir vyriški vardai.

Onomastikoje gerai žinomus reiškinius, kai bendrinis žodis tampa onimu (onimizacija), onimas tampa bendrinio žodžio (apeliatyvizacija) ar vienos kategorijos onimas tampa kitos kategorijos onimu (transonimizacija), iliustruoja šiame pranešime analizuojami pavyzdžiai.

Mariia Boichenko

Nacionalinis Ukrainos technikos universitetas, Igorio Sikorskio Kijevo politechnikos institutas /
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

The Role of Multimodal Media Means in Creating a Charismatic Leader Image

A number of researches in various branches of humanity choose to study the personality of Barack Obama as a charismatic leader: the focus of the investigations ranges from linguistic analysis of the rhetoric tools and complex interaction of verbal and non-verbal means in his speech up to the role of media used in his two victorious election campaigns.

It should be mentioned that charismatic leaders and their followers have a deeper, more emotional relationship than other leaders and followers do. Moreover, charismatic leaders have important effects on the self-concepts of their followers, being transformed into increased devotion to the charismatic leader and higher levels of commitment and performance, creating a sense of collective identity as a member of a group with a noble cause, boosting confidence in followers and their abilities to achieve outcomes, which enhances their individual and collective self-esteem and a sense of self-worth and self-efficacy.

The aim of the undertaken study is to outline the multimodal means of media content that promote Barack Obama's image of a charismatic politician.

The analysed posters that date back to Barack Obama's first electoral campaign, allowed us to summarise a complex interplay of the multimodal means and modes that serve to create the image of the charismatic leader, namely:

- a) verbal: the use of personal pronouns to convey the idea of the unity ("we are together in this", "I am one of you") stressing that the charismatic leader is with his audience and reassuring them in success of their future, efforts and aspirations ("Yes we can");
- b) verbal and graphic: actualization of multimodal lexemes, like "moment" that combines the semantics of the lexical unit stressing the urgency and importance of the election as well as the graphic element in it that replaces the letter "o" with the logo of Obama's 2008 campaign;
- c) visual: Obama's gestures (direct contact with the audience, willingly reaching out to the people), his posture and facial expression (an open and genuine smile, proving that he is enjoying the interaction), outfit (simple but smart black and white, sleeves of the shirt rolled up, sending a signal of his feeling comfortable, friendly and open with the audience), proxemics (there is no space or gap between the leader and his people, etc.) serve to convey the leader's unity with his audience as well as his orientation to the future;
- d) colour: the palette of Obama's image employs either the colours of the American flag that stresses the leader's patriotism and his devotion to the nation, or both the leader and his followers are depicted in black-and-white signifying that they are all equal and are of the same importance.

Thus, we may assume that the characteristics of the charismatic leader which Barack Obama and his campaign convey through multimodal means of media are those of vision, unity with the followers, and devotion to the nation.

Joseph M. Brincat

Maltos universitetas / University of Malta

A Medieval Dialect of Arabic is Now One of the Official Languages of the European Union. The Standardization of Maltese

The Maltese language is the only survivor of a linguistic situation that comprised Spain and Sicily around the year 1000. It was introduced when a violent conquest that wiped out the previous Byzantine civilization in 870 was followed by a settlement that outnumbered the few autochtones, and for this reason the language spoken today in Malta contains no traces of the languages that were spoken from the Punic to the Roman and the Byzantine ages. It survived to this day because the subsequent rulers (Normans, Swabians, Anjevins, Aragonese, and Castilians) did not care to apply a linguistic policy that would have changed the spoken language. From the twelfth to the sixteenth century the written language was Chancery Sicilian, but the Knights of Malta introduced Italian in 1530, and the educated Maltese followed suit. The British took Malta in 1813 and introduced English but Italian remained the high language of the locals up to 1936 when it was abolished. Today, Malta is officially bilingual. The paper will describe the long process through which the local language acquired standardization, which allowed it to reach its official status in Malta in 1934 and in Europe in 2003.

Adriano Cerri, Dalia Pakalniškienė, Jūratė Lubienė

Pizos universitetas / University of Pisa; Klaipėdos universitetas / University of Klaipėda

Šiaurės žemaičių patarmės somatonimai: baltiškiosios leksikos sluoksnis

Kūno dalių pavadinimai (somatonimai) sudaro universalią, būdingą visoms kalboms semantinę sistemą. Ši tema yra sulaukusi nemažo lingvistų dėmesio, ypač semantinės bei kognityvinės tipologijos literatūroje. Lietuvių kalbos somatonimai, kaip vienos teminės grupės vienetai, iki šiol netirti, nors jie neabejotinai yra vienas svarbiausių ir įdomiausių visų kalbų leksikos sluoksnių. Pastaraisiais metais Lietuvoje intensyvėjant moderniems dialektų tyrimams, daugiau dėmesio skiriama ir tarminei leksikai, atspindinčiai įvairią pasaulio kategorizaciją, pavyzdžiui, konceptualiuosius kūno dalių pavadinimų požymius. Šiame pranešime pristatomas vienas kompleksinio šiaurės žemaičių (ŠŽ) patarmės somatonimų tyrimo aspektas – leksemų diachronija. Istoriniu požiūriu ŠŽ somatonimai skirstytini į keturis chronologinius sluoksnius: indoeuropiečių, baltų-slavų, baltų ir lietuvių. Pranešime aptariama baltiškoji (bl.) somatinė leksika, t. y. ŠŽ patarmės kūno dalių pavadinimai, turintys formaliųjų ir semantinių atitikmenų kitose baltų kalbose. Bl. sluoksnio reprezentantai sudaro 20 proc. savakilmų sinchroniškai nemotyvuotų leksemų. Bendrajai baltų epochai priskiriamos 6 invariantinės leksemos: *inkstas*, *káulas*, *krumslýs*, *petýs*, *strénos*, o rytų baltų sluoksniui – 17 somatonimų: *býbis*, *blaksténas* / *blaksténa*, *dilbis*, *kāklas*, *kirkšnīs*, *kója*, *kukuraĩ*, *kúnas*, *lėtena*, *liaukà*, *lúpa*, *momuõ*, *nùgara*, *óda*, *pakalà*, *skil̃vis*, *stemplē*.

Pranešime pirmiausia analizuojama somatonimų nominacija – sinchroninės ir diachroninės nominacijos tipai, rūšys, būdai, priemonės. Tai daroma rekonstruojant leksemų vidinę struktūrą istorinės kalbotyros metodais. Somatonimų etimologija aptariama grupuojant juos pagal darybos rūšis (sufiksacija, paradigmacija, prefiksacija, kompozicija) ir kūno dalių sritis (konceptosferas). Toliau pateikiami kitų kalbų atitikmenys ir bl., rytų bl. leksemų (ar šaknų / kamienų) rekonstrukcijos.

Antroji pranešimo dalis skiriama somatonimų motyvacijai. Taikant lingvistinius ir etnolingvistinius sinchroninės ir diachroninės analizės metodus, nustatomi kūno dalių pavadinimams būdingi motyvacijos modeliai bei jų tipai. Dažnu atveju diachroninė analizė leidžia paaiškinti, kokie konceptualieji požymiai buvo pasirenkami leksemos formavimo procese. Bl. chronologinio sluoksnio somatonimai reprezentuoja deskriptyviųjų, lokatyviųjų, funkcinių ir komparatyviųjų motyvacijos modelių (MM) tipus. Deskriptyviųjų MM somatonimų leksiniai motyvatoriai eksplicitiškai perteikia įvairius kūno dalių figūratyvuosius, morfologinius ir kinezinius požymius. Lokatyviųjų MM tipo motyvacija – kūno dalies lokacija, funkcinių MM leksiniai motyvatoriai eksplikuoja kūno dalių funkcijas, o komparatyviųjų MM tipui priskirtini somatonimai, metaforiškai gretinami su gyvūnų kūno dalimis, gamtiniais objektais. Šiuo diachroniniu tyrimu siekiama atskleisti išblukusius nemotyvuotųjų ŠŽ patarmės somatonimų semantinius požymius, kurie lėmė jų onomasiologinę struktūrą.

Diana Dambrauskienė

Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language

Šiaurinės dalies pietų žemaičių raseiniškių tarmiškumas XX a. 2-osios pusės tekstų fragmentuose ir XXI a. 2-ojo dešimtmečio šnekamosios kalbos įrašuose

Naujausiu išsamiu viso pietų žemaičių raseiniškių patarmės ploto tyrimu (2021 m.), paremtu multimodaliosios tarmėtyros modeliu, nustatyta, kad iš trylikos šiaurinėje dalyje aktyviais sociokultūriniais ryšiais saistomų „Lietuvių kalbos atlaso“ (toliau – LKA) punktų bendruomenių daliai jų būdingas kalbinis nehomogeniškumas stebimuoju laiku (Dambrauskienė 2021, 65; 93–97).

Tyrimas parodė, kad tarminių požymių mišinys XX a. 2-ojoje pusėje turėjo būti tik šiauriausiam patarmės pakraštyje, besiribojančiame su vakarų aukštaičiais šiauliškiais, o geriausiai ypatybės turėjo būti išlaikomos septyniuose LKA punktuose: Kūrtuvėnuose (LKA 195), Kušleikiuose (LKA 225), Padubysyje (LKA 226), Krāžiuose (LKA 257), Keļmėje (LKA 258), Adomaičiuose (LKA 292) ir Pākražantėje (LKA 293) (Dambrauskienė 2021, 40; 43). Tačiau to paties laikotarpio tarminės medžiagos analize, atlikta dialektometriniu metodu, įrodyti aukštaitiškų ir žemaitiškų ypatybių „persidengimai“ nuo paribio nutolusiame Keļmės (LKA 258) LKA punkte (Mikulėnienė, Čepaitienė, Bakšienė ir kt. 2019, 15–16; 270).

Pranešime pristatomas dviejų laikotarpių medžiagos – XX a. 2-osios pusės rankraštinių tekstų fragmentų ir XXI a. 2-ojo dešimtmečio šnekamosios kalbos įrašų – tarmiškumas iš minėtų septynių LKA punktų, kuriuose geriausiai buvo išlaikomos tarminės ypatybės, nagrinėjami tarminių požymių realizavimo skirtumai.

Tarminių variantų kaitos skalės metodika leido pademonstruoti tarmiškumo lygį abiejų laikotarpių tarminiuose elementuose. Apskaičiuoti tarmiškumo rodiklių vidurkiai (fragmentuose – 0,919, įrašuose – 0,776) parodė, kad abiejų laikotarpių tarminiuose elementuose vartojami išlaikyti vietiniai raseiniškių patarmės variantai.

Nustatytais minimalių ir maksimalių tarmiškumo rodiklių skirtumais (fragmentuose – 0,075, įrašuose – 0,383) ir vyraujančių rodiklių svyravimais (fragmentuose – nuo 0,91 iki 0,93, įrašuose – nuo 0,68 iki 0,85) įrodyta ne tik tai, kad tradicinė raseiniškių patarmė visoje Keļmės zonoje XXI a. patyrė stipresnius konvergencijos ar išlyginimo procesų poveikius nei prieš šešis dešimtmečius, bet ir tai, kad ši zona jau nuo XX a. antrosios pusės pasižymėjo tarminiu nehomogeniškumu.

Pietro Umberto Dini

Pizos universitetas / University of Pisa

Mutmaßungen über altpreußisch Ench. 89, 2: Bezenbergers Hypothese revisited / Prielaidos apie prūsų Ench. 89, 2: atnaujinta Bezenbergerio hipotezė

- Bekanntlich hat im frühen baltischen Schrifttum kein anderer Text eine so große Bedeutung gewonnen und Verbreitung erfahren wie der Kleine Katechismus von Martin Luther – weithin auch als Enchiridion bekannt. Dieser Text markiert den Anfang des Schrifttums der drei baltischen Völker und stellt eines der frühesten und wichtigsten Denkmäler des Altpreußischen, des Altlitauischen und des Altlettischen dar.
- Eine vergleichend-kontrastive Untersuchung aller drei baltischen Textüberlieferungen nicht nur in bezug auf die jeweiligen deutschen Grundlagen, sondern auch untereinander und mit anderen homogenen Texten des altbaltischen Schrifttums wurde von einigen Pruthenisten bereits zu Anfang des XIX. Jahrhunderts angeregt, so etwa von Adalbert Bezenberger (1897, S. 293): »Um den wert der [altpreußischen] übersetzung wirklich objektiv zu würdigen, muss man übrigens die ältesten litauischen und lettischen texte mit ihr vergleichen«. Diese Anregung geriet aber offenbar in Vergessenheit.
- In meinem Vortrag möchte ich noch einmal versuchen, dieser Anregung nachzukommen. Ziel des Vortrages ist es, sowohl die linguistische als auch die – möglichst weitgefasste – hermeneutische Frage wie auch das bei den frühesten baltischen Fassungen des Kleinen Katechismus von Martin Luther befolgte Verfahren zu untersuchen. Über ähnliche Themen habe ich in den letzten Jahren mehrmals bereits vorgetragen und veröffentlicht.
- Für meinen Vortrag habe ich nun mir vorgenommen, eine schwierige Stelle in der Übersetzung des „Kleinen Katechismus“ von Martin Luther – und zwar Ench. 89, 1-2 – näher zu besprechen, d. h. einen Fall, auf den die Prussisten schon vor längerer Zeit ihre Aufmerksamkeit gerichtet haben, ohne aber eine endgültige, überzeugende Erklärung vorschlagen zu können. Ich möchte darüber, alte und neue Mutmaßungen vorzutragen.

Albinas Drukteinis

Klaipėdos universitetas / University of Klaipėda

Kalbos vienetų funkcionalumas kaip standartizavimo kriterijus

Oficialiosios kalbos standarto palaikymas priklauso nuo kodifikacijos proceso, nusistatytų kodifikacijos principų laikymosi ir tinkamai taikomų kodifikacijos kriterijų.

Kodifikacija yra įgyvendinama Valstybinės lietuvių kalbos komisijos rekomendacijomis ar nutarimais, siūlymus rengia ekspertai ir po svarstymų pakomisėse yra teikiami Komisijai. Tas procesas būna intensyvesnis ar ne toks intensyvus, labiau susijęs su tam tikromis kalbos sritimis ar reiškiniiais, kiti lieka neaptarti. Svarbiau, kokia kryptimi tas procesas vyksta, kaip laikomasi kodifikavimo principų ir kokiais kriterijais matuojami problemiški kalbos reiškiniai.

Kodifikacijai svarbu, kokiais kriterijais matuojamas svarstomasis reiškinys ir apskritai kaip taikoma jų visuma. Kodifikacijos teorijoje yra atkreiptas dėmesys į tai, kad kriterijų visuma yra hierarchinio pobūdžio. Iš čia kyla dvi jų taikymo ypatybės: juos reikia taikyti visa visuma, nesiremiant pavieniais, ir reikia laikytis jų hierarchijos.

Kaip pagrindinis kodifikavimo kriterijus minimas sistemiškumas. Ši sąvoka yra dvejopai susijusi su kodifikavimo procesu. Kaip kriterijus sistemiškumas veikia vertinant, kiek vartosenos atvejai atitinka kalbos sistemą. Kaip kodifikavimo principas jis reiškia, kiek kodifikacijos procesas yra nuoseklus, ar panašūs kalbos reiškiniai yra vertinami taikant tuos pačius ar artimus kriterijus, ar kodifikacijos kryptys nėra kaitaliojamos vertinant skirtingus reiškinius.

Ne ką menkesnės svarbos yra kalbos funkcionalumo kriterijus. Galima kalbėti apie kalbos vieneto funkcionalumą ir apskritai apie kalbos funkcionalumą. Kalbos vieneto funkcionalumas kodifikacijoje yra svarbus sprendžiant variantų klausimą: jei variantai bent kuo skiriasi vartosenoje – ne tik konkrečiąja kalbos vieneto reikšme, bet ir stilistinėmis ypatybėmis, jie turi būti kodifikuojami kaip norminiai, atitinkantys kalbos sistemą. Yra svarbus, gal net svarbesnis bendrasis kalbos funkcionalumas – kaip kalba, tam tikri jos vienetai tinka ar netinka, patogūs ar nepatogūs vartoti, trukdo ar padeda komunikuoti.

Kodifikacijos procesas yra sklandus, kai skirtingais kriterijais vertinant kalbos reiškinį prieinama prie tos pačios išvados, vertinimas nėra prieštaringas. Jei vertinant skirtingais kriterijais kodifikacija turėtų skirtis, pirmenybė teiktina funkcionalumo kriterijui, bet pasirinkta norma neturėtų prieštarauti sistemai iš principo, tai yra tam tikrą sisteminių pagrindimą reikia atrasti. Pavyzdžiui, dėl sintaksinių ryšių žodžių porose vienas antro, vienas kitam ir pan. formos gali sutapti ir pasakymas darosi nesuprantamas. Vardininko įteisinimas ir tais atvejais, kai žodžių ryšiai reikalauja kitų linksnių, gali būti paaiškinamas formų stabarėjimu tokių žodžių porose, o apstabarėjusiose konstrukcijose formos daugiau ar mažiau gali netekti sistemoje būdingos reikšmės.

Tačiau tie kalbos vienetų variantai, kurie su vieneto funkcionalumu nėra susiję, vertintini sistemiškumo, kodifikacijos nuoseklumo kriterijais. Tarkim, tarties variantų įteisi-

nimas ir kaip hiatų, ir kaip balsio tarimas po minkšto priebalsio žodžiuose jubiliatas ir melioracija, neatitinka kodifikacijos nuoseklumo principo. Tokių tarptautinių žodžių tarimas remiasi originalo kalbos žodžio hiato buvimu. Žodyje jubiliatas nei lotynų, nei tarpinėje prancūzų kalboje balsio *i* po priebalsio nėra, tad hiatas neįmanomas. O žodyje *melioracija* originalo kalboje kaip tik yra hiatas, tad minkštumo ženklų laikyti netinka – taip būtų keičiamas daugybės tarptautinių žodžių, ne tik esančių, bet ir ateisiančių į kalbą terminų, tarimo nuoseklumas. Tokia nuostata grindžiama vartosenos paplitimu. Svarbu atkreipti dėmesį į kalbos kodifikacijos teorijoje parėžtą teiginį: „Nesisteminiis reiškiniių paplitimas kodifikacijai negali būti joks kriterijus; paplitimas yra tam tikras vertinamasis matas tik sisteminiams reiškiniams“ (A. Pupkis. *Kalbos kultūros studijos*. 2005, p. 174). Paplitimo kriterijus visai tiktų vertinti kirčiavimo variantams *bēbras* ir *bèbras*, *stēpė* ir *stēpė*, kurie nekelia funkcionalumo sunkumų ir paaiškinami sistemiskai.

Kazimieras Garšva

Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language

Lietuvos vardyno variantai ir normos

Tikriniai žodžiai, kaip ir bendriniai žodžiai, yra kalbos dalis, rašoma tokiomis pat raidėmis, turinti tokias pat galūnes, priesagas, priešdėlius, žodžio šaknis, gimines, pagal tokias pat taisykles kirčiuojama, linksniuojama ir vienodai paklūstanti kalbos sistemai.

Klasikinėje lotynų kalboje buvo 23 raidės, lietuvių kalboje yra 32 raidės. Lietuvių kalboje kiekvienam kalbos garsui yra viena atskira raidė, todėl nėra raidžių *x*, *q*, žyminčių du garsus. Nėra ir raidės *w*, kuri naujesniais laikais lotynų kalbos perimta iš germanų kalbų. Raidės *v* ir *w* lietuvių kalboje žymi tą patį garsą, todėl nėra prasmės vieną garsą kalboje žymėti dviem skirtingomis raidėmis.

Lietuvoje (ir daugelyje kitų valstybių) tradiciniais vietovardžiais, asmenvardžiais laikomi tokie, kurie iš seno vietinių gyventojų yra vartojami ir visiškai prigiję vietos kalboje (tarmėje). Lietuvoje dauguma vietovardžių yra lietuvių kalbos kilmės, nes juos praminė vietiniai gyventojai ir tik po to vietovardžiai pakliuvo į raštus įvairiomis kalbomis. Didesnė dalis asmenvardžių (kaip ir kitose kalbose) Lietuvoje yra nevisiškai vietinės kilmės, nes daug krikščioniškų ir panašių vardų, pavardžių kilo iš kitų kalbų ir nelietuvių raštininkų dažniausiai į dokumentus pirmiausia buvo įrašyti kitomis kalbomis. Bet ir tie asmenvardžiai dabar turi lietuviškus balsius, priebalsius, galūnes, priesagas ir vietinių gyventojų laikomi lietuviškais tikriniais žodžiais. Pageidaujantiems „užsienietiškų raidžių“ tai galima įrašyti papildomuose dokumentų įrašuose, nepažeidžiant Lietuvos Respublikos Konstitucijos 14 straipsnio, valstybinės kalbos sistemos ir daugumos piliečių teisių neįprastą asmenvardį perskaityti ir tiksliai ištarti. Tai naudinga ir kiekvienam, turinčiam „užsienietiškai“ parašytą asmenvardį, nes jis šiuo atveju būtų teisingai ištartas ir neiškraipytas. Be to, tada nepažeidžiamos teisės tų lietuvių, kurie gyvena Lietuvoje, gavo neįprastus asmenvardžius ir nori išlaikyti savo tautybę, būti gerai suprantami, lojalūs Lietuvos Respublikos piliečiai.

Nepagrįsta reikalauti užtikrinti „užsienietiškų“ vardų ir pavardžių, „kaip pagrindinių asmens tapatybės žymenų“, ypatingą (privilegijuotą) teisinę apsaugą Lietuvoje. Per tūkstantį metų į Lietuvą atkeliavę asmenvardžiai prigydavo lietuvių kalboje ir tapdavo jos dalimi. Pagrindinis asmens žymuo yra asmens kodas, o daugelio vienodų vardų, pavardžių yra tūkstančiai. Jie gali būti ir keičiami, užrašomi kitų kalbų abėcėlėmis, bet nuo to nė vieno asmens tapatybė nesikeičia.

Nėra jokio pagrindo Lietuvos asmenvardžius, vietovardžius, gatvių pavadinimus oficialiai rašyti užsienio kalbų abėcėlėmis ir iškraipytomis formomis. Tikriniai žodžiai į kitas kalbas neverčiami.

Piotr Grablunas; Jowita Niewulis-Grablunas

Poznanės Adomo Mickevičiaus universitetas, Varšuvos universitetas / Adam Mickiewicz University in Poznan, University of Warsaw; Poznanės Adomo Mickevičiaus universitetas / Adam Mickiewicz University in Poznan

Ką Lenkijos dzūkai galvoja apie savo kalbą?

Prieš pusantrų metų, 2020 m. lapkričio 3–6 dienomis, tarp Punsko-Seinų-Suvalkų krašte gimusių ir gyvenančių ar gyvenusių lietuvių buvo platinta anketa, kuria siekta sužinoti, ką jie mano apie lenkų, lietuvių ir dzūkų kalbas, kur ir kada jas vartoja, kuria kalba kalbėdami jaučiasi geriau, patogiau, laisviau, kuria kalba didžiuojasi ir pan. Klausimų anketoje buvo gana daug – 27, bet tarp jau minėtų specifinių klausimų buvo ir įprastesnių, pvz., klausimai apie amžių, lytį, išsilavinimą, gimimo ir gyvenamąją vietą.

Iki šiol šiame krašte gyvenantys lietuviai tokio tipo anketas pildė tik lenkiškai arba tik bendrine lietuvių kalba. Respondentai, ko gero, niekada neturėjo galimybės pasirinkti anketos pildymo kalbos. Taigi, ši anoniminė anketa yra eksperimentinė, nes buvo paruošta trimis kalbomis: lietuvių, lenkų ir dzūkiškai. Be to, anketa tarp Lenkijos lietuvių-dzūkų taip pat pirmą kartą platinta internetinėje erdvėje – anketos nuorodos buvo paviešintos Jovitos Nevulytės-Grėbliūnienės „Facebook“ puslapyje. Anketa platinta gan trumpai, vos 3 dienas, bet į klausimus atsakė nemažai respondentų – 169 asmenys (129 moterys ir 40 vyrų). Lietuvių bendrine kalba rašytą anketą užpildė 33 moterys ir 7 vyrai, lenkų kalba – 9 moterys ir 2 vyrai, dzūkiškai – 87 moterys ir 31 vyras. Net 70 procentų respondentų pasirinko pildyti dzūkiškai parašytą anketą.

Tad ką gi Lenkijos dzūkai mano apie savo kalbą? Atsakymą galime sužinoti iš kelių anketos klausimų, iš kurių vienas buvo pateiktas pačioje klausimyno pabaigoje. Čia respondentai buvo paklausti, kodėl pasirinko tokį kalbinį anketos variantą. Buvo galima pasirinkti vieną iš atsakymų: 1. Nes taip patogiau ir greičiau. 2. Šią kalbą geriau suprantu. 3. Kita (čia buvo suteikta galimybė parašyti savo atsakymo variantą). Įdomiausiai atsakymai pasiskirstė „dzūkiškoje“ anketoje: 46 asmenys pažymėjo tik *Ba man patogiau ir gračiau*; 9 asmenys – *Ba gerausiai jų suprantu*, o 22 asmenys pažymėjo abudu siūlomus atsakymus. Tai rodo, kad Lenkijos dzūkams jų, dzūkų, kalba yra artimiausia, patogiausia, suprantamiausia komunikacijos priemonė. Įrašai *Kita* laukelyje atskleidė dar kitokį Lenkijos dzūkų santykį su sava kalba. Be, tarkim, pragmatiško požiūrio į kalbą yra ir stiprus emocinis kontekstas. Atsakymai buvo tokie (respondentų rašyba nepakeista): *Ba megstu naudocis dzuku snektu; ba unaris; Ba fajnu* :); *Ai kažkap fainiau, kap matai kokį pažystamų tarmį, jauciesi tokias išskircinias* :); *Pacinka man dzūkiškai šnekėc*; *Ba pasiilgau paskaicyc ir parašyc kažką tarmiškai; ba man prieg širdzies dzūkiška šnektą*; *Ba myliu situ snektu!*; *Ba tep linksmiau ir mieliau širdzai* :) ir kt.

Anketoje respondentų taip pat buvo klausama, kokia kalba kalbėdami jie jaučiasi geriausiai. Atsakymai pasiskirstė taip: dzūkų kalbą pažymėjo 123 asmenys, lietuvių bendrinę kalbą – 31, lenkų kalbą – 10 asmenų.

Tai, kad Lenkijos dzūkams jų kalba yra svarbi, rodo ir atsakymai į šiuos klausimus: *Ar norėtum, kad būtų tarmiškai leidžiami laikraščiai arba žurnalai, knygos?*; *Jeigu būtum vėl moksleivis / -ė, ar norėtum, kad nors vienos pamokos metu galėtumei kalbėti šnektą apie savo šnektą, mokyti senų arba naujų jos žodžių, pažinti posakius (...), dainas, kurti žodyną?* Teigiamai į pirmą klausimą atsakė 113 asmenų, o į antrą – net 137 respondentai.

Yulia Ilina

Šiaurės Rytų Iliinojaus universitetas / Northeastern Illinois University

Linguistic Landscape of Advertisements: Discourse Functions of English in Slavic Print Media in the U.S.A.

This paper investigates a variety of English interference appearing in Slavic newspapers published in the Greater Chicago area. It outlines the contours of the written code-switching (CS) presence and its transactional and social functions in the linguistic landscape (LL) of advertising. The aim of this research is twofold: (1) to establish and analyze visibility and salience of CS items in five printed mediascapes: Bulgarian, Polish, Russian, Serbian, and Ukrainian newspaper ads; (2) to provide insight into Slavo-English language contact and notion of metroethnicity of bilingual Slavs residing in the US. Using the theoretical framework of Mahootian's (2005) written CS classification and Androutsopoulos' (2013) 'English on top' approach, the findings reveal that the advertisement discourse of Slavic ads in the US exploit the concept of English as "a pattern of bilingual discourse in which the latter one is a complementary code used in addition to the predominant national language for specific discourse functions" (Androutsopoulos, 2013, p. 209). The comparative analysis of advertisements in five sources shows crosslinguistic symmetries among the codeswitched items and reconceptualizes such sociolinguistic terms as "community," "identity," and "metroethnicity" in bilingual Slavic diasporas of the U.S.A.

The analyzed data on English-Slavic CS indicates that there is the process of convergence of Slavic languages with English in advertising discourse, and it might be an instance of the Slavic dialect reshaping that synchronically happens among the bilingual speakers in the U.S.A. The paper argues that Slavs in America intentionally use code switching as the product of ethnic variety and cultural assimilation with the US norms and traditions. Even though it is not the case of clear-cut typologies, rather the 'pidginization' patterns based on Slavic languages relatedness, several findings recapitulate and align with the results reported by previous scholars studying different communities (Mahootian (2005): Hispanics in USA; Hallett J. (2010): Indian and Jewish in Chicago).

The study hopes to shed some light on Slavic metroethnicity and, so-called, 'Slavo-English' language varieties in the in the expanding domain of Slavic newspaper ads.

Vytautas Kardelis

Vilniaus universitetas / Vilnius University

Dialektologija, empirika ir tvarumas

Kaip ir kiekvienam tyrimui, taip ir dialektologiniam labai svarbūs empiriniai duomenys. Visi vienaip ar kitaip dirbantys su tarminė empirine medžiaga iš esmės turi reikalo su sakytine kalba. Sakytinę kalbą tyrinėjantys lingvistai, norėdami išryškinti ir apibrėžti tyrimo objektą, yra suformulavę ir išsamiai apibūdinę pagrindinius šnekamosios kalbos struktūros principus: dialogiškumą, kontekstualumą, erdvinį ir laiko lokalizavimą, spontaniškumą ir sinchroniškumą. Sakytinę kalbą tyrinėjantys lingvistai paprastai kalba apie tokią empirinio pagrindo struktūrą: a) empirinės dokumentacijos fazes, b) juridinį-etinį aspektą, c) teorinio modeliavimo aspektą. Šiame pranešime sustosiu ties empirinės dokumentacijos stadija, kuri paprastai dalijama į tris dalis: euristinę fazę, techninę fazę ir analitinę fazę. Iš šių trijų fazių aptarsiu techninę fazę, kurios objektas yra empirinės medžiagos korpuso – garso ir vaizdo įrašų – formavimas. Pranešime pamėginsiu paryškinti probleminius korpuso formavimo aspektus. Taip pat šiek tiek dėmsio bus skirta ir analitinės fazės probleminiams klausimams. Pranešimo pabaigoje – apie tvarumą ir empirinės medžiagos panaudojimo perspektyvas.

Aurelija Kaškelevičienė

Helsinkio universitetas / University of Helsinki

„Nė dienos be lietuvių kalbos“: kiek ir kaip mokyti(s) naujų žodžių

Pranešime pristatomi žodyno mokymo klausimai, kilę rengiant lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymo vadovėlius ir mokomąją medžiagą. Daugiausia čia dėmesio skiriama vadovėlių „Nė dienos be lietuvių kalbos“ žodžių sąrašams ir leksikos užduotims, aptariamoms kalbos mokymo metodikos problemoms. Taip pat analizuojama, kaip mokyti(s) žodžių siekiant skirtingo kalbos mokėjimo lygio ir kaip ugdomas žodyno platumas ir gebėjimas juo naudotis nuo A1 (žodynas sudarytas iš pagrindinių pavienių žodžių bei frazių, susijusių su tam tikromis konkrečiomis situacijomis), B1 (žodyno mokama užtektinai, kad šiek tiek perfrazuojant būtų galima perteikti savo mintis dauguma su asmeniniu gyvenimu susijusių temų: šeimos, pomėgių, darbo, kelionių, pakalbėti apie dabarties įvykius) iki B2 lygio (žodynas yra pakankamai platus, kad mokinys galėtų reikšti mintis įvairiais savo srities klausimais ar bendrosiomis temomis; norint išvengti dažno kartojimosi, mintys formuluojamos įvairiai, bet dėl žodyno spragų vis dėlto gali būti sudvejojama ir perfrazuojama). Svarstoma, ko ir kaip mokyti mokančiųjų lygio (C1) mokinius, kai jų žodynas jau platus, pasitaikančios spragos užpildomos perifrazėmis; beveik nepastebima, kad mokinys ieškotų tinkamos raiškos ar pasitelktų vengimo strategijas; turėtų būti gerai vartojami frazeologizmai ir šnekamosios kalbos posakiai.

Pranešimas baigiamas lietuvių kalbos besimokančių studentų žodyno klaidų ir „klaidų“ aptarimu, pvz.: *ankščiau šioje srityje buvo tik pelkės, tačiau šiais laikais yra daugybė parkų ir kvapą gniaužiančios gamtos; todėl tarp kitų įvykių rengsime tradicinį „Laimės“ vakarėlį; Mano svainis – malonus, protingas vyras, ir, nors gero humoro asmuo, bet vis dėlto šiek tiek rimtesnio būdo žmogus; gatvės nelabai tvarkomos ir einant į bendrabutį reikėjo kreipti dėmesį, kur yra skylių; mes esame labai įvairiapusiai jauni žmonės, norintys vystytis, sužinoti naujų dalykų ir dalyvauti visose įmanomose progose, kurios susijusios su Lietuva.*

Literatūra

- Pribušauskaitė, Joana, Vilkienė, Loreta (red.) 2008, *Bendrieji Europos kalbų mokymosi*, mokymo ir vertinimo metmenys, Vilnius: Firidas.
- Stumbrienė, Virginija, Kaškelevičienė, Aurelija 2018, *Nė dienos be lietuvių kalbos*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Stumbrienė, Virginija, Kaškelevičienė, Aurelija 2014, *Nė dienos be lietuvių kalbos*. Antroji knyga, Vilnius: Eugrimas.
- Kaškelevičienė, Aurelija, Stumbrienė, Virginija 2021, *Nė dienos be lietuvių kalbos*. Trečioji knyga, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Katarzyna Konzewska

Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas / Institute of Polish Language,
Polish Academy of Sciences

The Scientific Heritage of the Wandalin Szukiewicz as Novel Research Material for Studying the Slavic-Baltic Language Community on the Lithuanian-Belorussian-Polish Borderland

In my speech, I am going to present Wandalin Szukiewicz's (Vandalinas Šukevičius, 1852–1919) egodocuments, unknown to date. They contain unique information to the study of the Slavic-Baltic community on the present Lithuanian-Belorussian-Polish borderland. Wandalin Szukiewicz was an autodidact scientist from Nacza [Nočia] in the historical Vilnius region, currently on the north-western borderland of Belarus and Lithuania. He wrote about the purposes of his research in this way: “I am saving the remains of our past, which fade and disappear with each passing day, from complete destruction.”

The Slavic-Baltic community was not limited to common linguistic processes; it also included material and non-material culture because of the uniform anthropological composition of the population in its territory. The value of Wandalin Szukiewicz's egodocuments is that the linguistic, archaeological, historical, and ethnographical data from the area fill the gap in the Slavic-Baltic contact research, which makes them a unique source of material.

I am going to introduce how these materials can be used for the following studies: verification of the current knowledge of Slavic-Baltic linguistic relationships in lateral dialectal zones; definition and description of a new area of mutual infiltration on the Slavic-Baltic borderland; description of geolects from this area in a comparative perspective; identification of new characteristics of the Polish language in the north-eastern borderland; and establishing how egodocuments written by a multilingual person reflect the mentality of people in the Slavic-Baltic linguistic community and their choices concerning language and national identity.

It should be emphasized, that Wandalin Szukiewicz's legacy is part of the spiritual heritage of the Polish, Belarusian, and Lithuanian nations. Its multi-aspect research and introduction into the modern cultural landscape of Poles, Belarusians, and Lithuanians will enable the creation of a space for better understanding and appreciation of common heritage.

Ilja Lemeškin

Praho Karolio universitetas / Charles University in Prague

Tagesangebot „Prūsų knygelės“ sudėtyje

Hanzos leksikografinių darbų aibė leido geriau suprasti Elbingo žodyno ir vadinamojo Grunau žodynėlio paskirtį bei šių rankraštinių paminklų sandarą. XIII a. pirklių sudarytų „Prūsiškų knygų“ (ilgalaikis) nurašymo procesas lėmė įvairaus pobūdžio nurašymo klaidų atsiradimą. Jų eliminavimas suteikia galimybę atkurti originalo pavidalą. Iki mūsų dienų neišlikęs „Prūsų knygelės“ (t. y. Grunau panaudoto šaltinio) protografas išsiskyrė savo sandaros skaidrumu bei logiškumu. Sąvokų žodynėlį sudarė 10 teminių laukų: „Anas ir šis pasaulis, miestas vs. kaimas“ – „Maistas“ – „Orai“ – („Žmogaus kūnas“) – „Orai“ – „Šeima“ – „Laikas“ – „Karčema“ – „Ūkis ir žemės darbai“ – „Lino / kanapės apdirbimo darbai ir siuvimas“ – „Karčema“ – „Lino / kanapės apdirbimo darbai ir siuvimas“ – „Bažnyčia“. Leksikografinio šaltinio gale buvo pateikti pasikalbėjimai.

Kalbant apie šaltinio sandarą, reikia paminėti, kad klausimų kelia pereinamoji pozicija tarp pasikalbėjimų ir žodynėlio, t. y. GrG 40 – GrG 85. Anksčiau ši vieta buvo aiškinta dvejopai. Kaip žodynėlio pabaigoje „papildomai pridėti „pavėlavę“ daiktavardžiai, t. y. substantyvai, kuriuos į teminius skyrius autorius pamiršo laiku įrašyti“ (Lemeškin 2018, 96). Kaip substantyvai semantiškai susieti su anksčiau pateiktu veiksmažodžiu *Bezalen / plateis* ‘mokėk’ (GrG 38); tokiu atveju „juos galima suvokti ir kaip (per)parduodamų daiktų išvardijimą: kepurė, gaidys, vežimas, ąsotis, kiaulė“ (Lemeškin 2019, 97). Be šių sprendimų svarstyti dar viena galimybė. Pasikalbėjimų pradžioje turime du „ne savo vietoje“, t. y. ne žodynėlio sudėtyje, pateiktus substantyvus *gebott – lapinna* (GrG 84) ir *tagk – Deigen* (GrG 85). Kadangi pasikalbėjimų dalyje tarp pateiktų leksemų pastebimas glaudus semantinis ryšys (sakinio ar žodžio junginio ribose), tokį turime galimybę išvelgti ir tarp GrG 84 – GrG 85. Atsižvelgus į prekybos kontekstą, leksemos suponuoja *Tages(an)gebot*. Tokiu atveju žodynėlio pabaigoje pateikti įvairios semantikos substantyvai atskleidžia konkrečios dienos poreikį – konkrečių parduodamų prekių pasiūlą.

Alice Migliorelli

Perudžos užsieniečių universitetas / University for Foreigners of Perugia

Varieties of Learning and Signals of Changing. Language Policies in the Teaching and Practice Community

This research contribution aims to present an excerpt from a historical corpus of Italian second language learning, which is believed to exemplify the „variable norms“ of two or more natural languages in contact together.

The Historical Archive of the University for Foreigners of Perugia conserves a documentary heritage of enormous interest, which contains the exam papers, systematically archived from 1926 to 1987, written by learners of Italian as a second language. These are post-basic level learned scripts, i.e. Varieties of Learning (VDA), therefore they include “errors”.

The bad copies of the tests, in the eyes of the researcher, show themselves as a „photograph“ of the interlanguage, the workshop of the learner who „corrects“ the text according to a visible process of contact between VDA and target variety. His/Her aim is to construct the most acceptable form in order to transfer it to the good copy. The transcription of the rough copy restores the intrinsic dynamism of the interlanguage as a changing system of competence, but endowed with internal coherence in relation to the L1, L2 and LT.

The facies of this VDA is the provisional multidirectional result of linguistic behaviors that co-act synchronously in the phases of text design, processing and correction. Language construction is a conscious process, artful but not artificial, and we can reconstruct and trace it through the learner's variants, which we can philologically understand as “author's variants”.

Just as there is a descriptive and regulative grammar of the target language, socially shared, there is also a grammar of the interlanguage, made up of as many intrinsic rules and regularities, valid for the learner in the various stages of transition from the native language to the target one.

“The perception of error is not an absolute fact, but a relative one, both in synchrony and in diachrony” (Grandi 2015). The perception of divergence from the norm, i.e., the linguistic standard, is a social, cultural, and even political fact.

The idea of “error” depends on the level of standardization of the language, the normative pressures, the context of use, and the diamesic axis involved. Therefore, the reference norm that establishes what is incorrect is conventional, variable and transitory.

As Grandi suggests, in diachrony both linguistic errors and exceptions are signs of an ongoing change, of an evolution that can even transform deviance into a norm; they are therefore a valuable diagnostic tool for studies on linguistic change.

In the Archives of the university there are the so-called “Registers or diaries of lessons”, which allow us to identify, from period to period, which standard prevailed in the teaching of Italian L2, in order to evaluate the choices of linguistic-cultural policy that marked the history of glottodidactics of Italian for foreigners starting from the Fascist Age.

Anna Mlekodaj

Podhalės valstybinis profesinis universitetas Naujajame Targe / Podhale Vocational University in Nowy Targ

Attempts to Standardize the Dialect on the Example of Podhale Region in Southern Poland

Podhale in southern Poland is a region characterized by a well-preserved and durable dialect. It occupies a special position among other Polish dialects. During the partitions, the Podhale dialect played a special role as a living treasure of archaic forms of the Polish language. This dialect was used by famous Polish poets at the turn of the 19th and 20th centuries, such as Kazimierz Tetmajer and Jan Kasprowicza. At the same time, native Podhale poets began to write in this dialect. Due to the needs of literature, a long process of standardization of the Podhale dialect began at the beginning of the 20th century. Most importantly and amazingly, this process is still ongoing. Today we have not only rich dialectal literature, but also many professional or unprofessional dictionaries of the Podhale dialect. Nevertheless, everyone who writes in this dialect use it in their own way. In my talk, I will try to explain this phenomenon and answer why attempts to unify the dialect are still unsuccessful.

Jūratė Pajėdienė

Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language

Apie Kiprijono Lukauskio (1757–1815) rankrašėio sudėtinės dalis ir pamokslą *Kada wisa łaymibe Kiemioniszku Źmoniu...*

Kiprijono Lukauskio (1757–1815) *Pamokslais* vadinamą rankrašėį (žr. Karaciejus, par., 1996; toliau – LP), prasidedantį antrašte *Pamokslas Isz Prisakimu Diewa Ape Pawinascias Giwenima Krikscioniszka. Per Kuniga Cypriona Łukawski Plebona Traszku Surasitas. Metusy Chrystusa 1797* (LP I), teminiu požiūriu sudaro kelios, skirtingos kilmės tekstų rinkinius pateikianėios, dalys:

- 1) rinkinys *Pamokslas Isz Prisakimu Diewa Ape Pawinascias Giwenima Krikscioniska* LP I–II; 1–310;
- 2) pamokslu pavadinimą turintys katechetiniai pamokymai apie tikėjimo pagrindus ir tikinėiųjų pareigas bei poterių, Dekalogo Prisakymų, sakramentų ir maldų tekstai LP 311–351;
- 3) *trumpai surinktu pamokslu* vadinamas 5 skyrelių pamokymas apie tikinėiųjų pareigas, prasidedantis pratarne *Kada wisa łaymibe Kiemioniszku Źmoniu...* LP 352–378;
- 4) biblinis 22-ų skyrelių pasakojimas apie Pasaulio sukūrimą *Historia łabay grazi yr unt Zinoima kiekwienam reykalinga* LP 379–400;
- 5) *Priedotkas isz Knigu Mundribes*, pateikiantis su tam tikra atranka surašytų *Siracido knygos (Senasis Testamentas) Išminties knygu* ištraukų LP 401–407.

Paaiškėjusi Kiprijono Lukauskio *Pamokslais* vadinamo rankrašėio pirmosios – apimties ir literatūrinio požiūriu svarbiausios – dalies (iš viso 312 p.) atitiktis Karolio Fabiani knygos *MISSYI APOSTOLSKIEY CZĘŚĆ II. W KTOREY SIĘ PRZEKLADAIA NAUKI Z PRZYKAZAN BOSKICH O POWINNOŚCIACH ZYCIA CHRZESCIAŃSKIEGO* [...] (1783) tekstams (daugiau žr. Pajėdienė 2022) skatina surasti ir kitose Lukauskio rankrašėio dalyse surašytų tekstų (LP 311–407 p.) šaltinius. Pranešime bus aptariamas treėiosios aptariamo rankrašėio dalies (LP 352–378), prasidedanėios prakalba *Kada wisa łaymibe Kiemioniszku Źmoniu*, ir vienos populiarios XVIII a. pb. knygelės lenkų kalba, atitikties lygmuo.

Literatūra ir šaltiniai

[Fabiani Karol 1783] *Missya apostolska do pokuty i powstania z grzechów prowadząca, na trzy części podzielona / przez X. Karola Fabianiego [...] napisana, po różnych miejscach mowiona. MISSYI APOSTOLSKIEY CZĘŚĆ II. W KTOREY SIĘ PRZEKLADAIA NAUKI Z PRZYKAZAN BOSKICH O POWINNOŚCIACH ZYCIA CHRZESCIAŃSKIEGO. PRZEZ X. KAROLA FABIANIEGO KANONIKA KALISKIEGO, SZKÓŁ WYDZIAŁOWYCH ŁĘCZYCKICH KAZNODZIĘĘ NAPISANE, PO ROŻNYCH MISSYACH MOWIONE, I DO DRUKU PODANE. Za dozwoleniem Zwierzchności. w KALISZU, 1783. w Drukarni J. O. Xcia Jmci PRYMASA, Arcy-Biskupa GnieźnieiŃskiego. Prieiga internete: <https://polona.pl/item/missyi-apostolskiey-czesc-ii-w-ktorey-sie-przekladaia-nauki-z-przykazan-boskich-o-MTM5MjMwNjYx/4/#info:metadata>.*

[Lukauskas Kiprijonas 1797] Vilniaus universiteto bibliotekoje saugomo F1–D654 rankrašėinio rinkinio *Pamokslas Isz Prisakimu Diewa Ape Pawinascias Giwenima Krikscioniszka* perrašas paskelbtas knygoje Karaciejus Juozas, par., 1996: Kiprijonas Lukauskas *Pamokslai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla. Pajėdienė, Jūratė 2022, Apie Kiprijono Lukauskio surašyto *Pamokslu isz Prisakimu Diewa* [...] (1797) atitiktį Karolio Fabiani *Missyi Apostolskiey Czėść II* (1783) tekstams, *Acta Linguistica Lithuanica* 86, 68–88. ISSN 1648–4444. Prieiga internete: <https://journals.iki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/2158/2276>.

Jogilė Teresa Ramonaitė

Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language

„Mintys galvoje susikaupę“: apie dalyvius ir jų giminę

Lietuvių kalba išsiskiria ypač turtinga dalyvių sistema. Dalyviams būdingos ne tik veiksmažodžių kategorijos, pavyzdžiui, laikas, bet ir būdvardžių: jie turi giminę, kaitomi skaičiais ir linksniais. Be to, tai vienintelis rūšies – veikiamosios ar neveikiamosios – raiškos būdas. Taip pat šios formos gali būti įvardžiuotinės. Nors sudėtinga sistema negimtakalbiams kelia nemenkų iššūkių ir dažnai nėra iki galo įsisavinama, gimtakalbiai šias formas vartoja natūraliai ir kalboje jos yra dažnos.

Pranešime aptariamas dalyvių formų vartojimas lietuvių sakytinėje kalboje. Ypatingas dėmesys skiriamas veikiamosios rūšies būtojo laiko daugiskaitos vardininko formoms. Sakytinės, ypač spontaninės, kalbos tyrimas labai prasmingas norint išsiaiškinti realią vartojimo situaciją ir patikrinti gramatikose, rašytose dar neturint prieinamų didelės apimties sakytinės kalbos duomenų, pateiktą sistemą ar pasiūlyti naujų įžvalgų, taip pat stebėti kalbos kaitą. Siekiant kiekybiškai pažvelgti į realią dalyvių vartoseną, bendrąsias tendencijas ir skirtingų dalyvių formų tarpusavio santykį, šiame tyrime analizuojami prieinamų lietuvių sakytinės kalbos tekstynų (*Sakytinės lietuvių kalbos tekstyno*, *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* sakytinės dalies, *Žiniasklaidos tekstyno* ir kitų duomenynų) duomenys. Nustatyta, kad dalyviai šnekoje sudaro apie dešimtadalį visų veiksmažodžio formų ir, nors veikiamųjų dalyvių vartojama mažiau nei neveikiamųjų, iš jų gausiausiai vartojami yra būtojo laiko dalyviai. Konkrečios minėtos būtojo dalyvio formos vartojimas analizuojamas kokybiškai, nes toks tyrimas reikalauja atsižvelgti į platesnį kiekvieno pavartojimo kontekstą. Kadangi pastebėta, kad gimtakalbiai lietuviai neretai pavartoja vyrišką formą atitinkantį dalyvį su moteriškos giminės daiktavardžiu, pavyzdžiui, „problemos susiję“, ir tokio pasakymo nepasitaiso, kitaip tariant, nejaučia giminės nederėjimo kaip kalbos netikslumo, pranešime taip pat siekiama išsamiau pasigilinti į realų šios formos vartojimą įvairiuose spontaninės ir mažiau spontaninės kalbos kontekstuose. Tokio vartojimo atvejų pasitaiko ir rašytinėje kalboje, taigi tai tikėtinas kalbos kaitos požymis. Visgi tyrimas rodo, kad nesuderintas būtojo dalyvio vardininko formos vartojimas nebūtinai traktuotinas kaip vyriškos giminės formų įsigalėjimas išstumiant moteriškos giminės formas.

Dorota Krystyna Rembiszewska

Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos institutas / Institute of Slavic Studies,
Polish Academy of Sciences

Leksyka i tradycje związane z Bożym Narodzeniem jako wyróżnik tożsamości lokalnej na wschodzie Polski

Przedmiotem omówienia jest problem tożsamości lokalnej, który zostanie rozpatrzony na przykładzie słownictwa i zwyczajów bożonarodzeniowych na krańcach północnych i południowych Polski wschodniej. Ten element życia codziennego, związany z religią (katolicką, prawosławną i greckokatolicką) bardzo wyraźnie pokazuje odrębność społeczności lokalnych w określonym regionie. Specyfika ta wynika m.in. z różnego sąsiedztwa - na północnym wschodzie Litwini, Białorusi, Ukraińcy, na południowym wschodzie - Ukraińcy, Słowacy. Położenie geograficzne determinuje także charakter kontaktów językowych.

Vilija Sakalauskienė

Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language

Lietuvių kalbos aiškinamųjų žodynų raida, savitumas ir tarpusavio sąsajos

Pranešimo tikslas – parodyti dabartinės ir bendrinės lietuvių kalbos žodynų raidą nuo XIX a. pab. iki XXI a., remiantis svarbiausiais to laikotarpio žodynais ir konkrečiais tų žodynų pavyzdžiais. Pasak Jono Palionio, po Konstantino Sirvydo žodyno epochos Lietuvoje beveik du šimtmečius sustojo lietuvių leksikografijos darbas. Tik XIX a., kai prasidėjo visuomeninis, kultūrinis ir literatūrinis pakilimas, dažnas iš lietuvių šviesuolių, supratę, kad padėti ugdyti lietuvių rašomąją kalbą gali ne tik gramatikos, bet ir žodynai, ėmėsi lietuvių kalbos žodynų sudarymo darbo.

Vienas išskirtiniausių XIX a. leksikografinių darbų – žymaus lietuvių leksikografo ir tautosakos rinkėjo Antano Juškos lietuvių–rusų–lenkų kalbų žodynas. Tai gyvosios kalbos leksikos ir jos vartojimą iliustruojančių bei aiškinančių sakinių rinkinys, kurio kelios dalys buvo išspausdintos praėjus net keliems dešimtmečiams nuo žodyno parašymo. Domėdamasis valstiečių buitimi ir kultūra, žodyno autorius savo darbą pirmiausia skyrė lietuvių inteligentijai. Juška žodyne užfiksavo daugybę kalbos faktų, susijusių su kasdiene namų apyvoka, teikiančių etnografinių ir tautosakos žinių. Liaudies šnekamosios kalbos panaudojimas žodynui, jo gausi medžiaga turėjo didžiulės reikšmės ir bendriems lietuvių kalbos tyrinėjimams bei praktiniam darbui kalbos darbui – visos tautos bendrinei kalbai kurti ir ugdyti. Šio žodyno svarbą ir reikšmingumą įvertino ir Jonas Jablonskis, kuris pirmuosius leksikografinio darbo žingsnius žengė redaguodamas Juškos žodyną. Darbas prie žodyno kalbininką paskatino rinkti medžiagą lietuvių rašomajai kalbai tyrinėti, duomenis užrašyti kortelėse ir kaupti kartotekoje. Jablonskis visada buvo įsitikinęs, kad yra reikalingas lietuvių literatūrinės (bendrinės) kalbos žodynas.

Iš dalies šį Jablonskio lūkestį įgyvendino „Lietuvių kalbos žodynas“, kuris vienija tris skirtingus žodynus: rašomosios ir tarminės, įvairių laikų raštų ir dabartinės bendrinės kalbos. Gausi ir įvairi žodyno medžiaga leido parengti „Dabartinės lietuvių kalbos žodyną“ (1954) ir kitus jo leidimus (1972, 1993, 2000, 2003, 2006, 2012, 2021). Tai buvo ir pirmasis norminamasis žodynas, ilgą laiką tarnavęs kaip geriausias informacijos šaltinis visiems, sprendžiantiems žodžių atrankos, jų reikšmių, rašybos, kirčiavimo, stilistinio vartojimo ir kt. klausimus. Visiems „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ leidimams aktualios žodynų makrostruktūros sudarymo problemos. Šiuo klausimu būta įvairių nuomonių. Kai kurios iš tų nuomonių, nusakančių aiškinamojo žodyno tikslą, siejasi ir su šiuo metu rengiamo „Bendrinės lietuvių kalbos žodyno“ uždaviniais. Tiriant žodžių atrankos problemą, neišvengiamai susiduriama su bendrinės kalbos ribų samprata. Taigi iškyla būtinybė aptarti tarminių ir bendrinės kalbos žodžių santykį. Svarbiausios problemos, iškylančios tokio žodyno rengėjams, yra gerai apsibrėžti dabartinės bendrinės kalbos sąvoką ir atsirinkti skaitytajui aktualius žodyno parametrus.

Marius Smetona

Vilniaus universitetas / Vilnius University

Patriotizmo sampratos kaita taikos ir karo metu

Kaip teigiama „Tarptautinių žodžių žodyne“, žodis *patriotizmas* į lietuvių kalbą pateko iš prancūzų kalbos (pranc. *patriotisme*), tačiau jo pradinis šaltinis yra graikų kalbos žodis *patris* ‘tėvynė’. Žodyne *patriotizmas* apibūdinamas kaip ‘tėvynės meilė, atsidavimas savo tautai’. „Lietuvių kalbos žodynas“ teikia vieną *patriotizmo* reikšmę: ‘atsidavimas, meilė, pasiaukojimas savo tėvynei, savo liaudžiai’ (LKŽe).

Patriotizmo sąvoka lietuvių kalboje nėra sena, ji pradėjo plisti XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje per lietuviškąją spaudą, kurios pagrindinis uždavinys buvo kelti tautinį sąmoningumą, skatinti tautinį atgimimą. Apie patriotizmą daug rašė tarpukario filosofai Stasys Šalkauskis ir Antanas Maceina. Abu teigė, labai svarbu yra tautinis auklėjimas. Šalkauskiui patriotizmas yra dorinė pareiga, darbas, tobulinimosi ir pažangos veiksnys, Maceinai – veiklumo pradai, verčiantis tobulinti save ir savo tautą, kūrybos stimulus. Jis skyrė kelis patriotizmo požymius: prisirišimas prie gimtosios žemės, tautos praeities pažinimas, tautinio idealo meilė, t. y. meilė ne tokiai tėvynei, kokia ji yra, bet tokiai, kokia ji turi būti. Panašią patriotizmo sampratą skleidė Sąjūdis ir atkurtos Lietuvos politikai bei šviesuomenė. Vytautas Landsbergis patriotizmą, įvardytą kaip tėvynės meilė, siejo su tikėjimu ir krikščioniškąja religija. Andrius Kubilius tapatino patriotizmą su pasipriešinimu sovietiniam režimui, protesto veiksmais ir neblėstančiu laisvės troškimu. Dalia Grybauskaitė pabrėžė šalies karinį pasirengimą ir gynybą. Jos manymu, kariuomenė yra tarytum tikrojo „patriotizmo pavyzdys“, nes apima visą kompleksą vertybių, sudarančių tėvynės meilės branduolį: ištikimybė, drąsa, pasididžiavimas ir pagarba savo šaliai. Valdas Adamkus vadino patriotizmą „natūralia mūsų brandos dalimi“. Rašytojas Jonas Mikėlinas interviu pabrėžė: „Jeigu mes nekreipsime dėmesio į patriotizmo ugdymą mokyklose ir ypač jeigu nieko iš esmės nedarysime, kad masinė emigracija netaptų tautos savizudyste, kuriai patriotizmo nuosmukis uždega žalią šviesą, ji mus, kaip tautą, suris ir suvirškins.“

Pastaruoju metu atrodė, kad patriotizmo sąvoka buvo kiek priblėsusi, jaunimas labiau akcentavo laisvę, saviraišką, lygybę, imta svarstyti, kad reikia naujų būdų patriotizmui skleisti. Arvydas Anušauskas teigia, kad „dar didesnę dėmesį turime skirti pilietiškumo ir patriotizmo, istorinės atminties puoselėjimui, rasti naujus būdus, kaip pasiekti kiekvieną Lietuvos pilietį.“ Tačiau prasidėjus Rusijos sukeltam karui, ši sąvoka grįžo su nauja jėga ir vertinimu. Tai paskatino ukrainiečių ryžtas ir užsidegimas ginti savo ir Europos laisvę. Ryškiausiai ir mūsų žiniasklaidoje iškyla gynybos sema: *Šauktinių tarnybą baigę jaunuoliai atviri: pražūtingas karas Ukrainoje įkvėpė patriotiškumo, o ginti tėvynę drąsos tikrai nepristigtų.* (lrt.lt); *Ukrainoje tęsiantis daugybės žmonių gyvybių pareikalavusiam Rusijos sukeltam karui bei Ukrainos žmonėms demonstruojant herojišką kovą už savo šalį, vis daugiau patriotiškų žmonių priima sprendimą stoti į Lietuvos šaulių sąjungą.* (lrt.lt); *Niekam nekyla abejonių. Jei esi pilietis patriotas, medžiotojas, tuo labiau turi ginklą, privalai ginti Tėvynę.* (gargzdai.lt).

Tokia patriotizmo aktualizacija karo akivaizdoje suprantama, tačiau šioje sąvokoje telpa kur kas daugiau. Kaip teigia šeimos psichologas Ričardas Pabiržis, „patriotizmas yra be galo sudėtingas ir individualus jausmų bei veiksnių derinys, geriausiai jį apibūžtų simfonijos, kurioje vienu metu skamba daugybė garsų ir sąskambių, metafora.“

Irena Smetonienė

Vilniaus universitetas / Vilnius University

Demokratijos samprata: politikai, politologai vs jaunimas

Demokratijos idėją tiesiogiai reprezentuoja graikiškas žodis *demokratia*, kurio šaknų reikšmės yra *demos* (liaudis) ir *kratos* (valdžia). Nors demokratijos kaip liaudies valdžios apibrėžimas yra demokratijos esmės nagrinėjimo pradinis taškas, jo vienareikšmiškai apibrėžti neįmanoma.

„Lietuvių kalbos žodynas“ (LKŽe) pateikia dvi žodžio reikšmes:

1. DŽ politinė santvarka, kai valdžia priklauso renkamiems atstovams.
2. Organizacijos vadovybės renkamumas bei jos priklausomumas nuo narių daugumos valios.

Būtent taip demokratiją supranta politikai. Atkuriamojo Seimo pirmininkas profesorius Vytautas Landsbergis linkęs apie šalies demokratiją kalbėti iš teorinės pusės, skleisti jos gerąsias ypatybes kaip Sąjūdžio pagrindinį tikslą. Jam demokratija yra teisės pasaulis, kuriame kuriami principai ir taisyklės, formuojamas moralinis valstybės pamatas, demokratinė valstybė yra priešingybė totalitarinei. Panašiai demokratiją apibūdina ir prezidentė Dalia Grybauskaitė, tik ji sako, kad demokratijoje būtina tolerancija, pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms, būtent tokią valdymo formą pasirinko Lietuvos šviesuomenė prieš šimtą metų, ją privalome saugoti bet kokiomis aplinkybėmis. Prezidento Valdo Adamkaus kalbose keliama mintis, kad demokratijos dar reikia mokytis, mūsų demokratija dar ne tokia, kaip Vakaruose, kad jo tikslas prezidentavimo laiku ir buvo demokratijos įtvirtinimas šalyje.

Visuomenė visada su susidomėjimu seka politologų mintis. Šis diskursas visada sulaukia daug komentarų, politologų mintis kartoja politikai, jų pagrindu organizuojamos diskusijos. Politologai stengiasi parodyti demokratijos esmę: demokratija – valdymo modelis, kuriame svarbiausia yra piliečių valia. Ji reiškia balsavimo teisę, referendumu, plebiscitu, apklausomis. Demokratija yra ne tik balsavimas kas ketverius metus ar politikų kuriamų skandalų aptarimas, tai nuolatinis piliečio dalyvavimas valstybės reikalų tvarkyme.

Tačiau jaunimas demokratijos sąvoką supranta savaip. Iš 100 apklaustųjų tik 4 nurodė, kad žodį *demokratija* jie sieja su rinkimais, 2 teigia, kad demokratija yra geriausia santvarka, 3 šią sąvoką tapatina su balsavimu ir balsavimo teise, 3 su valdymo forma, 1 nurodo, kad demokratija tai yra savivalda, 1 – liaudies valdžia. Jaunimui demokratija yra laisvė (30), konkrečiau: žodžio laisvė (15), kūrybos laisvė (8), apsisprendimo laisvė (5), kalbos laisvė (5), laisvė rinktis (4), laisvė gyventi (4), mirties laisvė (1); teisė: žmogaus teisės (18), teisės ir atsakomybės (10), lygybė (13); lyčių lygybė (8).

Lietuvoje demokratija vis dar tebėra siekiamybė, jos dar reikia mokytis, ji dar ne tokia, kaip Vakaruose. Šviesuomenė ieško priežasčių, kodėl demokratija taip sunkiai prigiję šalyje ir kaip vieną iš priežasčių mato valdžios siekį demokratiją pakreipti savo asmeniniams tikslams, kerštui, tarpusavio kovoms. Demokratijai šiuo metu priskiriama tai, kas su ja neturi nieko bendra, pamirštama, kad demokratija nėra chaosas ar anarchija, nes neribota laisvė pamina demokratijos principus, tampa nevaldoma, tai tam tikros taisyklės, kurių privaloma laikytis.

Irena Snukiškienė

Vilniaus universitetas / Vilnius University

Posttiesos fenomeno analizė pasitelkiant kalbos išteklius

Pastaruoju metu pasaulis pasineria į posttiesos epochą, atsiranda naujų melo formų, tokių kaip propaganda, manipuliacija, melagiena, bandoma visai paveikti ir formuoti žmonių nuomones ir nuostatas, tradicinius žinių kanalus išstumia alternatyvūs informacijos šaltiniai, tokie kaip socialiniai tinklai, jutubo kanalai, kuriuose patikima informacija pateikiama greta nuomonės, dažnai neskiriant vienos nuo kitos. *Posttiesos* terminas į visuomenės dėmesį įsiveržė 2016 m., kai Oksfordo žodynas jį išrinko metų žodžiu, kas neabejotinai siejosi su to meto politiniais įvykiais: „Brexitu“ ir Donaldo Trumpo rinkimine kampanija. Posttiesa politiniame kontekste minima vis dažniau. Ji suvokiama ne kaip faktų neigimas, bet kaip tarptautinė manipuliacinė tendencija, kai faktus drįstama pakreipti (užgožti, atsisijoti ar savaip interpretuoti) atskirų individų naudai, kad faktai atitiktų jų nuomonę, o ne atvirkščiai. Posttiesos retorikoje logosas (loginis argumentavimas) nustumiamas į antrą vietą, tuo tarpu patosas (apeliavimas į emocijas) ir etosas (siekis įtikinti) tampa esminiais argumentavimo įrankiais. Taigi, XXI a. riba tarp melo ir tiesos tampa vis blankesnė, o posttiesą galima laikyti nauja melo / tiesos kategorija, atsiradusia drauge su anksčiau neegzistavusiomis informacinį chaosą sukeliančiomis technologijomis ir alternatyviosios žiniasklaidos priemonėmis (McIntire, 2018).

Tyrimu analizuojama tiesos, melo, o ypač posttiesos bei įvairių jos formų (melagienų, propagandos, šūdmalos, *storytellingo* ir kt.) konceptualizacija lietuvių ir anglų kalbose, remiantis publicistiniais tektais. Tyrimui atlikti pasitelkta pasaulėvaizdžio atkūrimo metodologija, taikoma Liublino etnolingvistinėje mokykloje. Tyrimo empirinę medžiagą sudaro kontekstai, išrinkti iš lietuvių ir anglų kalbų tekstynų ir interneto platybių, daugiausia publicistikos ir mokslo populiarinamojo žanrų. Ieškota kontekstų, atspindinčių naujausią kalbinį-filosofinį tiesos, melo ir posttiesos fenomeno suvokimą.

Tyrimas atskleidė, kad lietuvių kalboje apie posttiesos fenomeną kalbama mažai, tiesa ir melas labiau matomi iš istorinės-ideologinės perspektyvos, kalbama apie kolektyvinę, pragmatinę tiesą, tuo tarpu melas suvokiamas makiaveliška, siejamas su XX a. totalitarinėmis ideologijomis, ypač komunizmu. Anglų kalboje labiau stebima postmodernistinė tiesos samprata, stipri technologijų įtaka tiesos ir melo suvokimui. Ypač dažnai minimi XXI a. politiniai įvykiai. Vis dėlto, globalizacijos procesas veikia naujausius kalbos pokyčius: lietuvių kalboje atsiranda atskirų posttiesos elementų, kurie daugiausia verbalizuojami naujadarais arba skoliniais iš anglų kalbos, jau virstančiais bendriniais lietuvių kalbos žodžiais, papildančiais leksinį-semantinį melo ir tiesos lauką.

Žydrūnas Šidlauskas

Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language

Kauno marių dugno tarminis plotas: trinarė laiko perspektyva remiantis „Lietuvių kalbos atlasu“

Pradėjus Kauno hidroelektrinės statybą, iki 1959 m. iš Nemuno slėnio buvo iškeldinti keliasdešimties kaimų ir senojo Rumšiškių miestelio gyventojai. Užliejus teritoriją suformuotas didžiausias dirbtinis vandens telkinys Lietuvoje – Kauno marios.

Tarmių klasifikacijose plotas vertintas kaip gana vientisas: Antanas Baranauskas (1898 m. jį priskyrė rytiečiams pirmiesiems pietiečiams, Antanas Salys (1930) aukštaičiams viduriečiams, o Zigmas Zinkevičius ir Aleksas Girdenis (1966) – vakarų aukštaičiams kauniškiams. Tačiau remiantis skirtingų laikotarpių administraciniu teritoriniu skaidymu išsiaiškinta, kad tarminiu požiūriu šis plotas nebuvo toks homogeniškas. Prieš laida apie tarminio ploto fragmentiškumą taip pat patvirtinama „Lietuvių kalbos atlaso“ (1982) medžiaga.

Tarminę tiriamojo ploto įvairovę suponuoja 2020 m. tarminė medžiaga, surinkta šio pranešimo autoriaus. Apklausti 53 informantai (gyventojai, iškeldinti iš Kauno marių dugno, ir jų palikuoniai) nuo 51 iki 100 m. amžiaus, įrašyta apie 50 val. pokalbių.

Šiame pranešime lyginami 2020 m. surinkti tarminiai duomenys ir 1982 m. „Lietuvių kalbos atlaso“ medžiaga.

Išgalinama trinarė laiko perspektyva: atminties laiko metodu rekonstruojama, kaip gyventojai galėjo kalbėti prieš keliasdešimt metų; iš realiojo ir stebimojo laiko perspektyvų tikrinama, kokios ypatybės pateikėjų kalboje išsaugotos (pavyzdžiui, priebalsių *l*, *r* kietinimas), kokios nyksta ar atsiranda naujų. Realizuojamas gyvenamosios teritorijos sunaikinimo ir tarminių ypatybių santykis.

Taigi „Lietuvių kalbos atlaso“ medžiaga pirmiausia rodo tarminį ploto nehomogeniškumą, o 2020 m. duomenys leidžia atsekti skirtingų laikotarpių tarminius aspektus, jų silpnėjimą, stiprėjimą ir apskritai – tarminės (ar tarmiškosios) kalbos kaitos dinamiką, kurios tyrimai galėtų būti ne tik rekonstrukcinių, bet ir prognostinių tarmių tyrimų pagrindas.

Christa Schneider

Berno universitetas, Freiburgo universitetas / University of Bern, University of Freiburg

Dialect Use in Early Modern Bern (Switzerland)

In the early modern state of Bern (Switzerland), some criminals were brought to the Tower of Bern (Käfigturm) where they stood trial. Protocols of these criminal processes were collected in the Bernese Tower Books (Turmbücher) and are today accessible in the State Archive of Bern. Unfortunately, systematic research on the Bernese Tower Books from a historical, linguistic, or jurisprudential perspective is missing to the present day. Reasons for the absence of research could lay in the size of the corpus (approx. 250'000 pages) and certainly also in the type of handwriting used in the documents (Kurrentschrift). Aside from that, investigations concerning historical dialects and vernaculars in Switzerland are generally very rare. The following project aims to work on these unfilled gaps.

One of the main goals of the project “Vergehen der Vergangenheit” (Crimes of the Past) is to detect and describe historical Bernese Swiss German, the vernacular which served as the spoken language in the early modern city-state of Bern. A first pilot study has already shown that the spoken language differed from the written language, which was a German-based office language. Interestingly, this points towards the early evolution of the Swiss medial diglossic situation, which must go back at least 500 years: around 1550, Bernese Swiss German was used as a spoken language while another German variant served as the written language. A written dialect tradition did not exist in early modern Switzerland (cf. Sonderegger 2003, 2849). When it comes to the investigation of the early Bernese Swiss German dialect, the above outlined language situation complicates the research a lot. In the past few months and due to recent developments in Digital Humanities, a sample of 200 year (1547–1747, approx. 20'000 pages) has been digitized with the so-called ScanTents. With the help of Transkribus, a test set of 500 pages has been transcribed carefully and resulted in language models with a character error rate of approx. 8 %. This improvement led to a higher quality of the automatic handwritten text recognition which made it in the end easier to access the remaining 19'500 pages of the Tower Books. Since very recently, a first batch of data is ready for analysis.

In this talk, I want to focus on the few early Bernese Swiss German traces within the written language of the Tower Books and answer some major questions: How frequent is the dialect in this corpus and what purpose did it serve? First examinations have already shown that utterances of both, suspects and witnesses, are mostly represented by indirect speech. Nevertheless, we also find direct speech in the protocols, often characterized by using the spoken language. Based on chosen criminal cases I will show which different functions these dialect traces may have fulfilled and how their use must be understood as an early testimonial of social injustice created by early modern dialect use.

Evaldas Švageris

Vilniaus universitetas / Vilnius University

Akustinė lietuvių ir latvių kalbų kirčio struktūra: galimos paralelės ir skirtumai

Fonetinis baltų kalbų prozodinių elementų pavidalas, ypač jų interakcijos požiūriu, iki šiol išlieka gana probleminis. Kol kas maža darbų, į šį klausimą žvelgiančių iš tipologinės perspektyvos, kuri galėtų atverti kelių universalesnių kirčio, priegaidės ir frazės intonacijos skiriamųjų požymių suvokimo link. Iprastiniu laikomas kirčiuotų skiemenų fonetinis pranašumas trukmės, intensyvumo, tono bei formatinės struktūros rodikliais nekirčiuotųjų atžvilgiu ne visuomet yra atspindimas empirinės medžiagos. Šios tradicinės charakteristikos gali neatpažįstamai pakisti, pavyzdžiui, tam tikromis intonacinėmis sąlygomis. Keltinas klausimas, ar abiem baltų kalboms yra būdingas šis interakcinis veiksnys ir kaip jis (ne)leidžia išlaikyti fonetinį kiekvienos iš kalbų prozodinės sistemos savitumą. Atsakymų į šiuos klausimus paieška šiame pranešime pradedama lyginamąja latvių ir lietuvių bendrinių kalbų kirčio akustinės struktūros analize. Iš gautųjų duomenų matyti, kad bent jau tvirtinamosios intonacijos sąlygomis abiejose kalbose pokirtinių dviskiemenių žodžių skiemenų fonetinė struktūra yra akivaizdžiai blankesnio fonetinio pavidalo už kirčiuotųjų. Šių pozicijų skiemenų akustinis silpnumas galėtų suponuoti, kad tiek lietuvių, tiek latvių kalbos kirčio akustinis efektas yra sukuriamas to paties tarpskiemeninio tono (garso, platesne prasme) kontrolės skirtumo. Galima būtų teigti, kad bent jau šiais atvejais abiejų baltų kalbų kirtis yra realizuojamas vienodomis fonetinėmis priemonėmis. Tiesa, iškart reikėtų pabrėžti, kad lietuvių kalbos kirtis, priešingai nei latvių, yra laisvas. Ši aplinkybė automatiškai sąlygoja platesnį lietuvių kalbos kirčio fonetinių realizacijų lauką. Empirinė medžiaga rodo, kad lietuvių prieškirtinių ir pokirtinių skiemenų akustinė struktūra skiriasi, todėl latvių kalbos bekirčių skiemenų fonetinė raiška dėl šios priežasties turėtų būti paprastesnė ir siauresnė. Tolimesniais tyrimais išgryninus šiuos probleminius aspektus, visai tikėtina galėtų būti išvada, kad fonetiniu požiūriu lietuvių ir latvių kalbų kirtis turi daugiau panašumų nei skirtumų.

Larysa Taranenko

Nacionalinis Ukrainos technikos universitetas, Igorio Sikorskio Kijevo politechnikos institutas /
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

The Conceptual Sphere of Small Folk Texts

Numerous studies in linguistics and folklore prove that the conceptual sphere of folk texts is a fundamental component of the spiritual culture of humanity in general. A present-day researcher views it in the form of a certain multi-vector cognitive-and-communicative space, which throughout the course of development of ethnic cultures played the role of a systemic didactic tool. The archetype ideas embedded within the conceptual sphere of small form folk texts provided each individual with a rational orientation as to behaviour in the society as well as the perception of the universe.

We define the conceptual sphere as a complex self-developing system of an open type. Its general function (i.e. formation of a certain picture of the world in the individual's psyche) is performed by the elements, or concepts, of all its hierarchical levels. A constant expansion or enrichment of the language conceptual sphere as a key tool for creating pictures of the world in the human mind is due to introduction of new concepts generated by the speakers of various professions and sociocultural groups.

Considering the ideas about the conceptual sphere structuring, we formed the folk texts' conceptual sphere being created by intersection of the following dialectically opposed axes: "religion – ideology" and "idealized ideas – realistic ideas", as they are characteristic of any society.

The analysis of folk genres' topological orientation within thus created conceptual sphere enables us, first of all, to qualify the legend, whose archetypal nucleus, originating within the plane of realistic ideas (or historical facts) and finally being formed in the plane of idealistic ideas, to be the most powerful ideological tool capable of producing the subliminal influence on the addressee. According to the degree of a suggestive potential, the legend is followed by proverbs, fables, anecdotes, fairy tales, and riddles, respectively.

Secondly, the analysis showed that the conceptual nucleus of the parable contains the maximum of spiritual and religious potential, while the myth is less effective in this respect.

Thirdly, in terms of conceptual nuclei localization within the given conceptual sphere, all small folk texts can be differentiated as follows. The nuclei of legends, proverbs, fables, and parables are oriented towards serving the demands of a society set by its ideology and necessity to survive as a whole entity, while the conceptual nuclei of myths, anecdotes, fairy tales, and riddles are located closer to the individuals' everyday life.

The analysed conceptual sphere allows presenting a broader description of the factors that determine generation and functioning of texts of different folk genres.

Anta Trumpa

Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas / Latvian Language Institute
of the University of Latvia

Apie Latvijos namų pavadinimų vienaskaitos ir daugiskaitos formas

Didžiojoje Latvijos teritorijos dalyje per amžius daugiausia buvo statomos sodybos ir jos iki šiol tebėra išlaikiusios savo ypatingus pavadinimus. Išimtis – Latgala, kur sujungti į kaimus namai iki XX a. III deš. administracinės reformos atskirų vardų neturėjo. Šiais laikais Latvijoje iš daugybės tūkstančių namų pavadinimų 99 proc. atvejų jie turi vyriškosios arba moteriškosios giminės daugiskaitos formas, pvz.: *Abavas, Abavieši, Abrakaši, Abrupji* (Lģia 2022). Visai nedaug namų vardų turi abiejų giminių vienaskaitos formas, pvz., *Akmens* Kaunatos valsčiuje arba *Adlere* Goliševos valsčiuje. Daugiausia tokių vienaskaitinių pavadinimų yra Latgaloje – teritorijoje, kurioje dar prieš 100 metų išvis nebūta namų įvardijimo tradicijos.

Tačiau taip buvo ne visada. Jānis Endzelīns vietovardžių žodynas „Latvijas vietu vārdi“, išleistas prieš 100 metų (I dalis – 1922 m., II – 1925 m.), gana sistemingai liudija kompaktiškoje teritorijoje Vidžemės šiaurėje, šiaurės rytuose ir centre paplitusių namų pavadinimų vartoseną vyriškosios giminės vienaskaitos forma, pavyzdžiui, Baižkalno valsčiuje fiksuojami tik vienaskaitiniai namų pavadinimai, daugiausiai vyriškosios giminės: *Añdrēns, Bitmetis, Stuķis*, kartais ir moteriškosios giminės, pvz.: *Ķķsa, Raūska* (Endzelīns 1922, 7). Prieš 100 metų ir kitur Latvijoje, ypač Kuržemėje, pavadinimai sporadiškai buvo užrašomi vienaskaita, pavyzdžiui, Nuogalės valsčiuje kai kurie namų vardai buvo vyriškosios giminės, pvz.: *Piñdars, Vilciņš, Vītuols*, kai kurie – moteriškosios giminės, pvz., *Tīda* (Endzelīns 1922, 118).

Per šimtmetį vienaskaitos formos namų pavadinimai gana sparčiai nyko oficialiuose tekstuose, o šnekamojoje kalboje jie išsilaiškė šiek tiek ilgiau – tai liudija 1950–1980 m. vietovardžių ekspedicijų metu rinkta medžiaga, saugoma Latvijos vietovardžių žodyno kartotekoje (LVŽK). Tačiau ir čia jau galima stebėti vyraujančias daugiskaitos formas, pavyzdžiui, Baižkalne dar 1963 m. buvo minimos gretutinės formos *Añdrēns // Añdrēni*, savo ruožtu 1978 m. – tik daugiskaitos forma *Andrēni*. Vienaskaita ilgiau išliko vietovardžiuose, kurie yra namų pavadinimų dariniai, pvz., Jaunburtniekų valsčiuje 1974 m. fiksuotas vietovardis *Baļļas dzirnavas*, tačiau pats namų pavadinimas tais pačiais metais užrašytas tik daugiskaitos forma – *Baļļas* (LVVK).

Pranešime bus bandoma paaiškinti, kokios yra namų vardų vienodinimo priežastys ir laikas. Taip pat bus apibūdinami arealai, kuriuose namų pavadinimų vienaskaitos formų būta sistemiškesnių ar sporadiškesnių.

Literatūra

Endzelīns, Jānis 1922, *Latvijas vietu vārdi* 1, Rīga: Gulbis.

Lģia 2022 – Latvijas ģeotelpiskās informācijas aģentūras vietvārdu datubāze, https://vietvardi.lgia.gov.lv/vv/to_www.sakt

LVŽK – Latvijos vietovardžių žodyno kartoteka. Saugoma Latvijos universiteto Latvių kalbos institute.

Nijolė Tuomienė

Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language

Lietuvių ir lenkų kalbų sąveika: sintaksinių lituanizmų vartojimas

1. Tyrimo objektas – Ródūnios apylinkėse (Varanāvo r., brus. *Вóранавá*) – buvusioje lietuviškoje saloje Baltarusijoje – vartojamo vietinio lenkų kalbos varianto sintaksės tyrimas. Pasitelkiant XX a. pabaigoje surinktą kalbinę medžiagą, siekiama iširti pastebėtą specifinę, šiai slavų kalbai nebūdingą kilmininko linksnio su veiksmazodžiais vartojimo ypatybę – sintaksinių lituanizmų atsiradimą.
2. Šiuo metu Ródūnios miestelis (brus. *Рáдунь*) ir aplinkiniai kaimai – baigianti išnykti lietuvių kalbos sala netoli Lietuvos ir Baltarusijos sienos, už 20 km į pietus nuo Lietuvos pasienio miesto Eišiškių ir už 30 km į šiaurės vakarus nuo pramoninio didmiesčio Lydos (brus. *Ліда*) ir maždaug tiek pat iki rajono centro – Varanāvo. Apylinkėse dar pačioje XXI a. pradžioje neoficialioje aplinkoje vartotos trys kalbos: baltarusių, lietuvių ir lenkų. Ketvirtoji kalba, labai plačiai vartojama oficialiojoje aplinkoje, administracijoje, mokyklose ir apskritai viešose vietose – rusų kalba. Svarbu pabrėžti, kad Varanavo r. buvusiose ir esamose lietuviškose salose maždaug nuo XX a. vidurio lietuvių kalba traukėsi iš viešojo vartojimo ir namų aplinkos, ji sparčiai nyksta.
3. Daugiakalbėse Ródūnios apylinkėse paplitusi vietinė lenkų kalbos atmaina ilgus metus yra išlikusi religijos, t. y. „lenkiško–katalikiško“ tikėjimo, kalba. Ji greta vietinės baltarusių tarmės, vadinamos „poprostu“, vartojama kaimo bendruomenėse, kur vyrauja tradicinė religinė kultūra, tačiau lenkų kalbos vartojimo sritys ir socialinis statusas yra siauresni.
4. XX a. pabaigoje Ródūnios apylinkėse įrašytų lenkų kalbos tekstų analizė parodė, kad kalbų sąveikos padarinių esama ir šios kalbos gramatinėje struktūroje. Tyrimas patvirtinto visiškai priešingą tendenciją – apylinkėse pasyviai vartojama lietuvių kalba palikusi ryškių pėdsakų sudėtingoje vietinės lenkų kalbos linksnių vartojimo sistemoje – aptiktos net kelios sintaksinių lituanizmų rūšys.
5. Konstrukcijų l. *jest* / brus. *ѣцьб* / lie. *yra* ir dalies arba neapibrėžto kiekio kilmininkas buvimas vyresniosios kartos lenkų kalboje – įprasti ir dažnai tiriamose apylinkėse vartojami junginiai. Šių konstrukcijų atsiradimą paskatino lietuvių kalba, t. y. kalbėtojai vartoja sintaksinius derinius, kuriuos paraidžiui išsivertė iš lietuvių kalbos. Galima prielaida, kad tokio tipo deriniai čia buvo vartojami daug anksčiau – informantų tėvų ar senelių. Toks vertinių radimasis – reiškinys, būdingas aktyvios dvikalbystės teritorijoms.
6. Sintaksinių lituanizmų Ródūnios apylinkių lenkų kalboje analizė parodė, kad kiekvienas dvikalbis ir trikalbis jų atstovas galėjo pats „pasidaryti“ atitinkamų sintaksinių junginių ar gramatinių formų visose savo vartojamose kalbose. To įrodymas – lygiai tokios pat konstrukcijos vartojamos ir baltarusių tarmėje.
7. Neslaviškų junginių buvimas vietinėse slavų kalbose patvirtina tai, kad abi slavų kalbų atmainos buvo išmoktos vėliau ir funkcionuoja tik sakytine forma. O vietinėje lenkų kalboje, atsiradę tarmai būdingų bruožų – bet tai ne lenkų tarmių specifika, o skoliniai iš lietuvių ir baltarusių kalbų.

Inta Urbanoviča

Latvijos universitetas / University of Latvia

The Impact of Technologies on the Economy Principle in Language

The first half of the 21st century has been marked as a time of digital technologies. Society is switching to partial communication in a new type of multilingual and multimodal space provided by different technologies, and this tendency essentially affects language usage. A variety of smart devices have become a significant part of people's everyday life, and they determine new language usage habits for us. These new habits must be considered in language planning and codification because they pick the duration of standard language norms.

The report focuses on the economy principle in language. The economy principle in language predicts saving time and energy by conveying more information with less effort. This principle is not new in language, it has been widely debated and studied in linguistics. The economy principle has been more studied in the colloquial register, but this tendency also spreads in other varieties and registers. However, nowadays this principle has been activated and manifested at all levels of the language and in different aspects by the impact of the writing possibilities of technologies.

Technologies give users limited time, space, and conditions for communication, and users adapt language usage for these options, economy principle is part of the pragmatic aspect. The economy principle in grammar occurs in the shortening of words (abbreviations, clip-words), forms (simple, short grammar forms vs. complex forms), and sentences (minimal syntactic structure). This principle is also observed in semantics and applies to the economy of semantic elements of linguistic units (denotational as well as connotational). The choice of graphics indicates the economy of time and space for communication (numbers, acronyms, and punctuation).

It is necessary to analyze and value language usage from the economy principle in language practice if we have to consider the usefulness of language units in the standardization process.

Loreta Vaičiulytė-Semėnienė

Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language

Atžvilgiu konstrukcijos valentingumo požiūriu

Šio pranešimo objektas – *atžvilgiu* konstrukcijos. Tradiciškai laikomasi nuomonės, kad bendrinės kalbos (1)–(3) sakiniuose, skirtingai nei (4), *atžvilgiu* konstrukcijos nevar-totinos (KP2 S1 2009, 89; Akelaitis 2005, 71, 76; plg. Šukys 1998, 268). Pažymima, kad bendrinėje kalboje *atžvilgiu* gali būti vartojamas netiesioginiam santykiui su objektu reikšti (KP2 S1 2009, 89; plg. Akelaitis 2005, 72; žr 4 sakinį). Teigiama, kad tada, „kai vartojamos konstrukcijos kilm. + *atžvilgiu* [...], veiksmo, veiklos ar ypatybės tiesioginis kreipimas į objektą tarsi sušvelninamas, užtušuojamas“ (Akelaitis 2005, 72).

- 1) *Daroma įtaka užsakovo atžvilgiu* (= *užsakovui*). (cituojama pagal Akelaitis 2005, 71)
- 2) *Netolerancijos Lietuvos atžvilgiu* (= *Lietuvai*), be abejo, buvo. (cituojama pagal Akelaitis 2005, 71)
- 3) *Jūs būsite korektiški mūsų atžvilgiu* (= *mums*). (cituojama pagal Akelaitis 2005, 71)
- 4) *Nieko blogo vaiko atžvilgiu nepadariau*.

Pranešime keliamas klausimas, kodėl ir kada kalbantysis renkasi „sušvelnintą“ santykio su objektu raišką ir žiūrima, ar / kokios *atžvilgiu* vartojimui įtakos turi predikato semantika, valentingumas (plg. 5–7 sakinius).

- 5) *Prancūzijos visuomenė nusiteikusi priešiška. Iki tolerantiškos visuomenės musulmonų atžvilgiu* (plg. *visuomenė tolerantiška musulmonams*) *šiuo atveju kaip niekada toli*. DLKT
- 6) *Aplankė daugelį Lietuvos miestų ir miestelių, propaguodamas fizinius pratimus, mankštą, varžybas, žmonių bendravimą sportuojant. Jis buvo tolerantiškas dideliame ir mažame, su visais mieliai dalindavosi savo sporto žiniomis ir patirtimi*. DLKT
- 7) *[Tėvai] buvo šalti, priešiški savo vaikams. [...] Kai kurių psichologų nuomone, agresija yra veiksmai, kuriuos sukelia priešiškas to asmens, į kurį nukreipiama agresija, atžvilgiu*. DLKT
- 8) *„Myli – nemyli“ Lietuvą. Rusijoje atliktos apklausos duomenimis, 61 procentas respondentų mano, jog Lietuva yra nedraugiška Rusijos atžvilgiu valstybė*. DLKT

Tai tekstynų paremtas (*corpus-based*) tyrimas. Medžiaga rinkta iš Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre sudaryto *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (DLKT).

Literatūra ir šaltiniai

- Akelaitis, Gintautas 2005, Konstrukcijos su *atžvilgiu*, požiūriu administracinėje kalboje, *Kalbos kultūra* 78, 67–78.
- DLKT – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*, sud. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centras. Prieiga internete: <http://donelaitis.vdu.lt>.
- KP S1 2009 – *Kalbos patarimai 2: Sintaksė 1. Linksnų vartojimas*, Miliūnaitė, Rita (sud.), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Šukys, Jonas 1998, *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos*, Kaunas: Šviesa.

Loreta Vilkienė

Vilniaus universitetas / Vilnius University

Lietuviškosios tapatybės ir lietuvių kalbos radiniai: sąsajos su Kazachstanu

Po Antrojo pasaulinio karo daugiau nei 81 000 politinių kalinių iš Lietuvos buvo deportuoti į lagerius Kazachstane, Karagandos srityje. Dalis jų į Lietuvą galėjo grįžti maždaug po 15 metų, tačiau kita dalis neturėjo tam jokios galimybės. Šie žmonės kūrė savo gyvenimą Kazachstane. Taip pat pasakytina, kad apie 1953–1965 m. žmonės iš Lietuvos vyko arba buvo siunčiami dirbti į Kazachstaną, o vėliau dalis jų ten liko ir gyventi. Taigi Kazachstane šiuo metu gyvena ir dalį lietuviškos etninės tapatybės yra išsaugoję keli tūkstančiai lietuvių kilmės migrantų ir jų palikuonių. Pasakytina ir tai, kad 1990 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę buvo priimtas politinių kalinių ir tremtinių grįžimui palankus pilietybės įstatymas, pradėjo veikti grįžtančių nukentėjusių nuo okupacinių režimų žmonių integracijos sistema. Todėl dalis iki 1990 m. Kazachstane gyvenusių lietuvių ir (ar) jų palikuonių grįžo į Lietuvą. Taigi šiame pranešime dėmesys sutelkiamas į žmones, kurių gyvenimas vienaip ar kitaip susijęs su Kazachstanu. Duomenys rinkti 2020–2022 metais Vilniaus universitetui vykdant Lietuvos mokslo tarybos remiamą projektą „Prievartinės migracijos iš Lietuvos diasporos Rytuose ir jų tapatybė: Užvolgio ir Kazachstano atvejai“ (LIP-20-12). Medžiaga, kurios pagrindu svarstoma pranešime, – 30 informantų, šiuo metu gyvenančių Kazachstane, ir 12 asmenų, kurie gyvena Lietuvoje, kokybiniai pusiau struktūruoti interviu. Pranešimo tikslas – atskleisti tikslinės grupės tapatybės lietuviškumą, lietuvių kalbos mokėjimą, nuostatas šios kalbos atžvilgiu. Apibendrintai galima teigti, kad minėti du informantų pogrupiai – 1) gyvenantieji Kazachstane; 2) Lietuvos gyventojai – kiek skirtingai suvokia savo tapatybę. Tipiška, kad pirmasis pogrupis palaiko savo lietuvišką tapatybę, nes mano ją esant potencialaus kultūrinio kapitalo dalimi. Šis pogrupis yra išlaikęs tik lietuvių kalbos rudimentus, o pati kalba dažnu atveju nelaikoma lietuviškos tapatybės ašimi, nors taip pat suvokiama kaip kultūrinio kapitalo dalis. Antrasis pogrupis nėra vienalytis. Tie, kurie grįžo į Lietuvą po įkalinimo ir tremties, turi stiprią lietuvišką tapatybę, kurios niekada nebuvo ir praradę, lietuvių kalbą laiko lietuviškumo ašimi. Grįžusieji po 1990 m. kuria savo tapatybę Lietuvoje, tačiau numanu, kad yra išlaikę ir nostalgiją keliančią Kazachstano gyventojų tapatybę. Lietuvių kalba, kuri nėra mokama visiškai laisvai, šios dalies yra laikoma lietuviškos tapatybės šerdimi.

Giuseppe Visco

Osnabriuko universitetas / University of Osnabrück

Three-gender System in a Dialect of Eastern Campania

The intent of my proposal is to focus on the use of different articles in the municipality of San Nicola Baronia (that has never been considered in dialectological or sociolinguistic studies on the Campania region). This dialect is traditionally characterized by a 3-gender system: masculine, feminine, and neuter. However, the use of these articles differs across generations. While the local population agrees on the use of the masculine singular article *lu* and the feminine singular article *la*, there are differences in the form of the neuter. In both the older and the younger population, the presence of a neuter form is marked by phonosyntactic doubling but the realisation through the article is different.

(1) *Ru kkafê / Ru mmangia*
The coffee / The eating

(2) *Lu kkafê / Lu mmangia*
The coffee / The eating

Like Neapolitan, in the San Nicola dialect there are 3 genders (M, F, N) and the neuter is indicated by phonosyntactic doubling. The difference with Neapolitan, however, lies in the realisation of the article. While Neapolitan uses the same article *o* for the masculine and the neuter, Sannicolese use two different variants: the older generation (65+) always uses the article *ru*, while the younger generation (18–30) always uses *lu*. In any case, the presence of a neuter noun is marked by phonosyntactic doubling, as in Neapolitan. In fact, the whole population of San Nicola marks the presence of the neuter noun with the phonosyntactic doubling, regardless of the age group. Finally, the middle age group (30–65) has a strong tendency to use the article *ru*. The younger generation (18–30) has changed the article (*ru* --> *lu*), conforming to the Italian standard, in which neuter nouns have taken the masculine article.

The internal reorganisation of the Sannicolese dialect is bringing about a change in the realisation of the article used for the neuter from *ru* to *lu* without changing, however, the 3-gender system is present in the dialect.

References

- Loporcaro, Michele. 1997. *L'origine del raddoppiamento fonosintattico: saggio di fonologia diacronica romana*. Basel and Tübingen: Francke Verlag.
- Manzini, M. Rita, Savoia, Leonardo. M. 2005. *I dialetti italiani e romanci. Morfosintassi generative*. Alessandria: Edizioni dell'Orso.
- Rohlf, Gerhard. 1969. *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti 3*. Torino: Einaudi.
- Russo, Michela. 2002. La categoria neutrale nella diacronia del napoletano: implicazioni morfologiche, lessicali, semantiche. *Vox Romanica*. Basel and Tübingen: Francke Verlag, 117–150.

Evelina Zilgalve

Latvijas universitetas, Latvių kalbos agentūra / University of Latvia; Latvian Language Agency

Language Standardization in 2022: Experience of Language Consultants

Latvian language consultation services are provided by language consultants in the Latvian Language Agency. Consultations are provided mostly by e-mail and telephone, and in rare cases in person. The language consultants receive around 800 phone calls and 1200 e-mails per month, mostly about rendering of personal names in Latvian (see <https://www.personvarduatveide.lv/>). Although handbooks (like <http://valodasrokasgramata.lv/>) and electronic language consultations database (<https://www.valodaskonsultacijas.lv/>) are available for public use, a large part of inquiries made electronically and by phone are concerned with grammar, language norms, terminology, style, and the like.

The present research is based on inquiries made by language users: a sample of 150 e-mails collected from January the 1st until March the 31st 2022 was made and an analysis on the topics covered in these e-mails was conducted.

The conclusions drawn in the research state the following:

- 25 % of the inquiries are concerned with inflection of words – inflection of personal names and surnames (how to inflect surnames like *Platacs*, *Nelijus*), proper inflection of numerals (*no nulle grādiem/no nulles grādiem*) and nouns (*stomatologs Jānis*, *stomatoloģe Anna*);
- 22 % of the inquiries concern lexical units and language style – these inquiries include concerns about the impact of English on Latvian (bullings, permanents), choice between two words in a particular context (*nodot darbu savlaicīgi/laikus*) etc.;
- 16 % of the inquiries are on orthography issues – choice between spelling a compound in one word or in two words (*foto pastkarte/fotopastkarte*, *vārda diena/vārdadiena*), correct spelling of personal names (is it acceptable to use names like *Nikolas*, *Mateo*);
- 14 % of the inquiries are concerned with punctuation – usage of full stops after titles, proper use of hyphens and dashes, usage of commas in compound sentences, between coordinated parts of sentence, in date and time, and participial clauses etc.

Amongst the collected examples there are also questions on capitalization (10 %), terminology (7 %), text organization and sometimes even proofreading (6.6 %), as well as abbreviations, pronunciation, word order and even theory of grammar (like name all modal verbs in Latvian).

The democratization of language is noticeable in all media and in all levels of education (Veisbergs 2018). However, some of the language norms and standardization issues which are observed in the latest description of the Latvian language grammar (Kālņača, Lokmane 2021) can be also found within the analyzed sample, showing that language norms still play an important role for Latvian language users in the 21st century.

References

- Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze. 2021. *Latvian Grammar*. Rīga: University of Latvia Press. Available at: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2021/Latvian_Grammar-2021.pdf.
- Latviešu valodas rokasgrāmata = Handbook of Latvian. Available at: <http://valodasrokasgramata.lv/>.
- Language consultations: electronic database. Available at: <https://www.valodaskonsultacijas.lv/>.
- Rendering of personal names in Latvian. Available at: <https://www.personvarduatveide.lv/>.
- Veisbergs, Andrejs. 2018. Word-formation pattern borrowing in Latvian. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture* 8, 129–146. Available at: https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC/BJELLC_08/BJELLC-08-Veisbergs.pdf.

Vilma Zubaitienė

Vilniaus universitetas / Vilnius University

Lietuvių leksikos raida ir kaita XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje

Pirmame Kazimiero Būgos darbe leksikografijos srityje – „Lietuvių–rusų kalbų žodynėlyje“ pagal Jono Jablonskio išleistas „Lietuvių pasakas“ (1912) paminėti keli lietuvių kalbos mokymosi šaltiniai. Tai Frydricho Kuršaičio lietuvių–vokiečių kalbų žodynas (Halė, 1883). Antano Juškos Lietuvių kalbos žodyno I tomas (Sankt Peterburgas, A–J). Mykolo Miežinio „Lietuviszkai–latviszkai–lenkiszka–rusiszka žodynas“ (Tilžė, 1894), Antano Lelio dviejų dalių „Lietuviškos ir angliškos kalbų žodynas“ (Čikaga, 1905) ir „Lenkų ir lietuvių kalbos žodynas“ (Vilnius, 1912) bei Jurgio Pesio lietuvių–lenkų ir lenkų–lietuvių kalbų žodyneliai. Yra žinoma, kad Kuršaitis, sudarydamas savo žodyną, jam nežinomus ar abejotinus, jo tarmėje nevertotus žodžius dėjo į skliaustelius. Lalys lietuvių–anglų kalbų žodyno pratarmėje nurodo tuos pačius Kuršaičio, Juškos ir Miežinio darbus kaip pagrindinius savo šaltinius, tačiau pabrėžia, kad nevengė dėti ir savo paties surinktų žodžių, neužrašytų minėtuose žodynuose. Taip pat nepabijojė traukti ir „taip vadinamus naujus, taikiau ir niekiau yvairių mūsų raštininkų nukaltus žodžius, kurių daugumas spėjo įgyti populiarišką lietuviškoje literaturoje vartone, šalip daugelio techniškų, įėjusių tarptautiškon vartone, teminų, kurių ir mes savo raštuose, ypačiai gi moksliškuose, negalime išsisaugoti ne vartoje“. Prie abejotinių žodžių Lalys pateikė juos pavartojusių ar jų raštuose rastų autorių pavardžių santrumpas. Kaip matyti iš sutrumpinimų sąrašo, tie autoriai yra: Jonas Basanavičius, Simonas Daukantas, Jurgis Pabrėža, Augustas Schleicheris, Jonas Šliūpas, Antanas Tatarė, Petras Kriaušaitis, taip pat Juška, Kuršaitis ir Miežinis.

Istoriniu aspektu lietuvių kalbos leksinių naujadarų kūrimo būdingesnius etapus yra nurodęs Pranas Skardžius savo veikalė „Lietuvių kalbos žodžių daryba“ (1941). Jonas Palionis pateikė leksinių naujadarų sąrašą savo kartoteka ir ankstesniais tyrimais paremta medžiaga knygoje „Aušrininkų ir varpininkų leksinių naujadarų kūryba“ (2014).

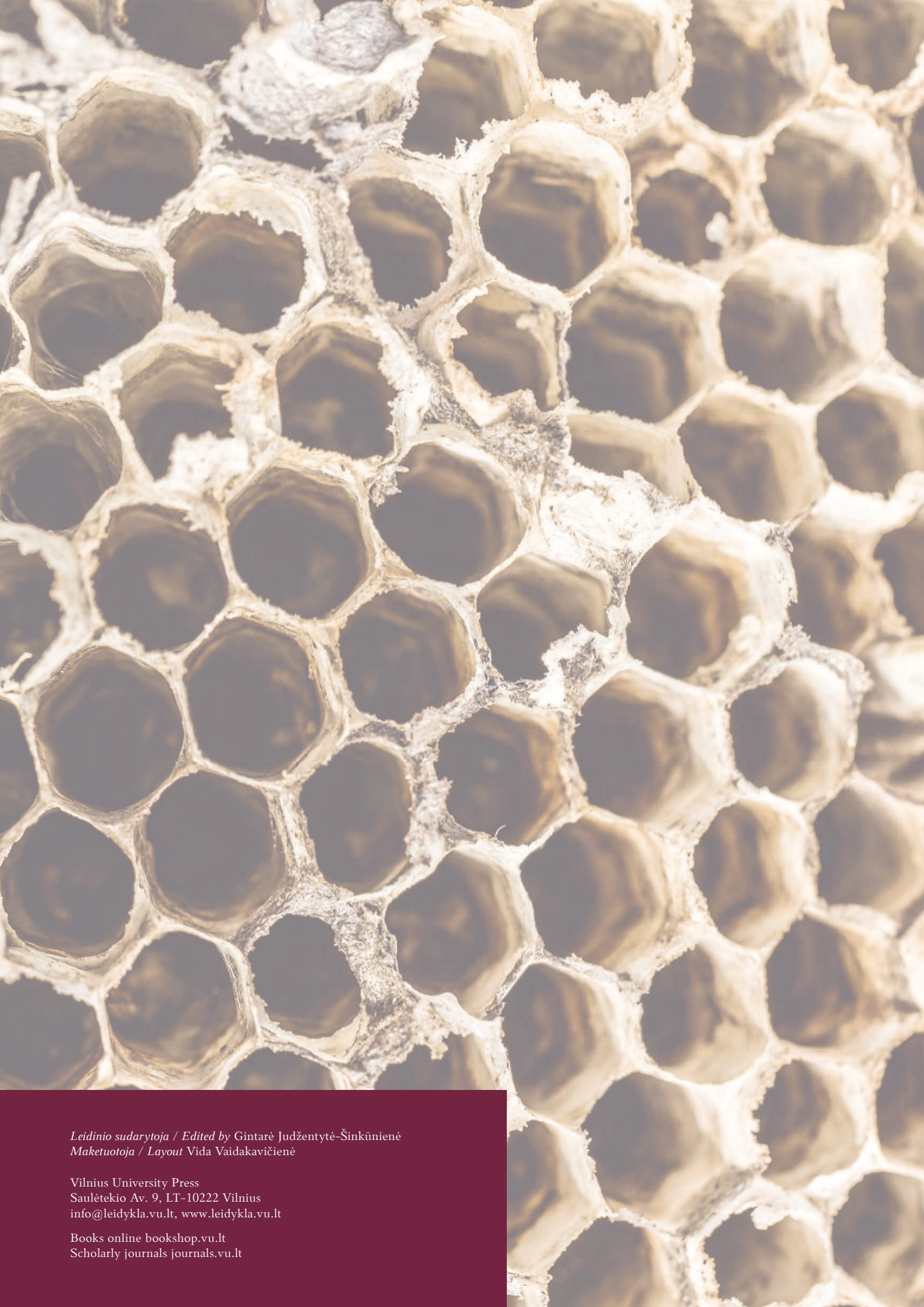
Šiame pranešime, remiantis minėtais leksikografiniais veikalais, parodoma, kaip kito lietuvių kalbos leksika XIX ir XX a. sandūroje, kokioms sąvokoms ieškota įvardijimų, ką rodo leksikos varijavimas, kokia buvo savų ir svetimų žodžių konkurencija, kurie naujadarai jau buvo traukiami į žodynus kaip labiau paplitę ir plačiau vartoti.

A close-up photograph of a honeycomb structure, showing the intricate, hexagonal cells of the beeswax. The honeycomb is a light tan color with some darker, more textured areas. A dark red rectangular box is overlaid on the upper left portion of the image, containing white text.

Dalyviai Participants

Vardas / Name	Institucija / Affiliation
Daiva Aliūkaitė	Vilniaus universiteto Kauno fakultetas / Kaunas Faculty of Vilnius University
Audrys Antanaitis	Valstybinės lietuvių kalbos komisija / Commission of the Lithuanian Language
Diego Ardoino	Berno universitetas, Vilniaus universitetas / University of Bern, Vilnius University
Laimutė Balodė	Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas, Helsinkio universitetas / Latvian Language Institute of the University of Latvia, University of Helsinki
Joseph M. Brincat	Maltos universitetas / University of Malta
Mariia Boichenko	Nacionalinis Ukrainos technikos universitetas, Igorio Sikorskio Kijevo politechnikos institutas / National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Adriano Cerri	Pizos universitetas / University of Pisa
Christian Chiarcos	Gėtės universitetas Frankfurte prie Maino / J. W. Goethe University in Frankfurt am Main
Pierluigi Cuzzolin	Bergamo universitetas / University of Bergamo
Diana Dambrauskienė	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Pietro Umberto Dini	Pizos universitetas / University of Pisa
Albinas Drukteinis	Klaipėdos universitetas / University of Klaipėda
Jürg Daniel Fleischer	Marburgo Pilypo universitetas / University of Marburg
Kazimieras Garšva	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Jolanta Gelumbeckaitė	Gėtės universitetas Frankfurte prie Maino / J. W. Goethe University in Frankfurt am Main
Piotr Grablunas	Pozananės Adomo Mickevičiaus universitetas, Varšuvos universitetas / Adam Mickiewicz University in Poznan, University of Warsaw
Tomáš Hoskovec	Prahos lingvistinis būrelis / Prague Linguistic Circle
Yulia Ilina	Šiaurės Rytų Ilinojaus universitetas / Northeastern Illinois University
Vytautas Kardelis	Vilniaus universitetas / Vilnius University
Aurelija Kaškelevičienė	Helsinkio universitetas / University of Helsinki
Katarzyna Konczewska	Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas / Institute of Polish Language, Polish Academy of Sciences
Ilja Lemeškin	Prahos Karolio universitetas / Charles University in Prague
Jūratė Lubienė	Klaipėdos universitetas / University of Klaipėda
Nicola McLelland	Notingamo universitetas / University of Nottingham
Alice Migliorelli	Perudžos užsieniečių universitetas / University for Foreigners of Perugia

Vardas / Name	Institucija / Affiliation
Anna Mlekodaj	Podhalės valstybinis profesinis universitetas Naujajame Targe / Podhale Vocational University in Nowy Targ
Jowita Niewulis-Grablunas	Poznanės Adomo Mickevičiaus universitetas / Adam Mickiewicz University in Poznan
Jūratė Pajedienė	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Dalia Pakalniškienė	Klaipėdos universitetas / University of Klaipėda
Nida Poderienė	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Jogilė Teresa Ramonaitė	Vilniaus universitetas / Vilnius University
Dorota Krystyna Rembiszewska	Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos institutas / Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
Vilija Sakalauskiene	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Marius Smetona	Vilniaus universitetas / Vilnius University
Irena Smetonienė	Vilniaus universitetas / Vilnius University
Irena Snukiškienė	Vilniaus universitetas / Vilnius University
Christa Schneider	Berno universitetas, Freiburgo universitetas / University of Bern, University of Freiburg
Žydrūnas Šidlauskas	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Evaldas Švageris	Vilniaus universitetas / Vilnius University
Aurelija Tamulionienė	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Larysa Taranenko	Nacionalinis Ukrainos technikos universitetas „Igorio Sikorskio Kijevo politechnikos institutas“ / National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Anta Trumpa	Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas / Latvian Language Institute of the University of Latvia
Nijolė Tuomienė	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Inta Urbanoviča	Latvijos universitetas / University of Latvia
Loreta Vaičiulytė-Semėnienė	Lietuvių kalbos institutas / Institute of the Lithuanian Language
Loreta Vilkiene	Vilniaus universitetas / Vilnius University
Giuseppe Visco	Osnabriuko universitetas / University of Osnabrück
Evelīna Zilgalve	Latvijos universitetas, Latvių kalbos agentūra / University of Latvia, Latvian Language Agency
Vilma Zubaitienė	Vilniaus universitetas / Vilnius University

Leidinio sudarytoja / Edited by Gintarė Judžentytė-Šinkūnienė
Maketuotoja / Layout Vida Vaidakavičienė

Vilnius University Press
Saulėtekio Av. 9, LT-10222 Vilnius
info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt

Books online bookshop.vu.lt
Scholarly journals journals.vu.lt